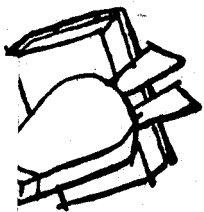

ANTONIO ZAVALA, S. I.

Pello Errotaren itzala

(Pello ta bere senide ta
ondorengoan bertso-bilduma)

JB-914
10675

PELLO ERROTAREN ITZALA

AUSPOA LIBURUTEGIA
49-50

COLECCION AUSPOA

Administración: **Plaza de Santa María, 2 - Tolosa**
Dirección literaria: **Rvdo. P. Antonio Zavala, S.J.**
Colegio S. Ignacia - Ategorrieta - San Sebastián
(Guipúzcoa - España)

Ordaindu bearrak:

Urte betekoa: 280 pezeta Atzerrian: 380 pezeta
Ongilleak: 500 " Ale bakarra: 35 "

ANTONIO ZAVALA, S. J.

PELLO ERROTAREN ITZALA

(Pello ta bere senide ta ondorengoen bertso-bilduma)

AUSPOA LIBURUTEGIA
1965

Núm. Registro 7046/65
Dep. Legal S. S. 846/65

ARKIBIDEA

<i>Itzaurrea</i>	11
PELLO ERROTA (Erriaren aotik jasotako bertsoak)	15
Karidadeko bentan	17
Trenari	25
Zarrallarenak	27
“Itzegin genezake”	29
Xenpelar iltzera zijoala	30
Itzetik ortzera	31
Eskeko atso bat	37
Ameriketatik etorritakoan	38
“Nork emango dit neri”	44
Pelloren astoak	46
“Pellok ere kunplitu”	48
“Eranegun Motrikun”	55
“Goizian jeiki eta”	56
“Kolorian konforme”	58
“Lagunduko al digu”	60
“Ojala ikusi banu”	62
Udarregiren illetan	64
“Karro txiki polit bat”	67
Pello ta Xardia	69
Naparroa'ko bertsolari bati	72
Txintxua bertsolariari	73
Pello ta Gaztelu	74
Iñazio “Bollo” eta Pello	76

“Nun saldutzen ote da”	78
“Gaztiak panparroikerin”	79
“Zozua”-ri	81
“Bertso polit bat”	82
Pelloc Txirritari Zizurkill'en	85
Pelloc Txirritari Berastegi'n	86
“Kontzejura etorri naiz”	87
Alkandora	90
“Fabore egin zazu”	95
Emeterio Arrese ta Pello Errota	97
SABINA, PELLO ERROTAREN ARREBA ...	99
Sabina	101
Sabinaren seme-alabak	103
Sabinaren ateraldiak	106
JUAN KRUZ, PELLO ERROTAREN ANAIA	117
Juan Kruz	119
“Eperra”	121
Eperra'kin bertsoan	125
“Eperra, gerratian ixpiyal”	129
(1894) “Presidiyuan arkitzen gera”	131
“Errepela-Jainko”	134
JOXEPA IÑAZI, PELLO ERROTAREN ALA- BA	137
Joxepa Iñazi	139
“Gogorikan eztaukat”	140
MIKELA, PELLO ERROTAREN ALABA ...	141
Mikela	143
MIEL ANTON, PELLO ERROTAREN SEMEA	147
Miel Anton	149
Aita-semeak bertsoan	152
Erniyo'ra joan ziran neskatxai	154

Neskazar bati	158
Antigua'ko andre alargunarenak	159
Bere seme Gregoriorekin	164
Bertso Berriak, Asteasu'ko Misio Santuen ga- ñian jarriak	165
Aita zanari	179
Bertso Berriyak, Ugartemendia'k jarriyak ...	181
LUKASIA, PELLO ERROTAREN BILLOBA	187
Lukasia	189
Semearen eriotza	193
Adan da Eba ta Gure Jaunaren Bizitza ta Eriotza	195
Errepublikaren denboran	209
Eukaristiari	214
BATISTA, PELLO ERROTAREN BILLOBA	219
Batista	221
Aitona zanari	222
Anaiaren apostuak	223
Bertso berriak	228
"Etxian etzerade"	237
Osabaren eriotza	238
Mutil zar bati	242
Apariaren kontua	243
Pedro Maria Otaño zanari	244
Aitonaren omenaldian	246
Amari	253
Aitonari	256

ITZAURREA

Pello Errotaren bizitzaren itzaurrean, (Pello Errotaren Bizitza, bere alabak kontatua, Auspoa 32, 10 orri-alde), Pellori buruzko beste iru liburu agindu genituan.

Bigarrena (Pello Errotak Jarritako Bertsoak, Auspoa, 33), arekin batera azaldu zan.

Irugarrena, erriaren aotik jasotako bertso ta gertaerakin osatuko zala esan genduan itzaurre ortan bertan; ta laugarrena, berriz, Pelloren senide ta ondorengoan bertsoekin egingo zala.

Bañan irugarrengoarentzat bildutako gaia, liburu baterako eskastxo gertatu zitzaigun; laugarrengoarentzako gaia, berriz, liburu baterako geitxo.

Orregatik, bi liburu egin bearrean, batean bikoa egitea erabaki genduan, batek falta zuana besteak sobra zuanarekin osatuaz.

* * *

Irakurleak azkar asko ikusiko du Pelloren bertsoetan naspil aundia dagoala: batzuek

era onetara ematen duten bertsoa, besteak bestera emango dizute; bertso bera batek Pellorena dala esango du, ta besteak Udarre-girena edo Txirritarena dala; onek Tolosa'n, da arek Azeptia'n bota zuala esango du...

Bat baño geiagok igarri zion oni Txirritaren liburuan, (Txirrita, Auspoa 18-19), bañan ontan naspil aundiagoa arkituko du. Errez asmatu diteke ori zergatik dan: Pello 1919 urtean eta Txirrita 1936'ngoan il ziralako; alegia, Txirrita gugandik alderago da goalako.

Biltzalleak beste eginkizunik ez baitu, guzi-guzia jaso bezelaxe ematen degu, ezer kendu ta ezer erantsi gabe.

* * *

Pelloren senideetan beste bi bertsolari izan ziran: Sabina ta Juan Kruz.

Urrengo gizaldian, berriz, lau: Pelloren seme-alabetan iru: Miel Anton, semea; Joxepa Iñaxi, Ameriketan il zan alaba; ta Mikela, oraindik ere 96 urterekin bizi dana. Ta laugarrena, Juan Kruzen alaba bat: Lukasia.

Irugarren gizaldian, Batista, Mikelaren semea, degu bertsolari. Ta Pedro, Miel Antonen semeak ere, bertsorik bein edo bitan jarri izan du.

Liburu au, Pelloren bertsoetaz gañera, iru gizaldi auen bertsolarien bertsoakin osatua da.

Pelloren laugarren gizaldian, bertsoetan pixka bat dakianik ere badago. Bañan ola-koak, oraindik mutil gazteak dira, ta ez dakigu bertsolari jator biurtuko diran.

** * **

Bertsolari-gizaldi oiek guziak, Pello daukate iturritzat. Berak eman zion asiera bertsolari-jatorri oni, bera da burua.

Orregatik jarri diogu liburu oni daukan izena: PELLO ERROTAREN ITZALA.

PELLO ERROTA
(Erriaren aotik jasotako bertsoak)

KARIDADEKO BENTAN

Karidade, Billabona, Zizurkil eta Aduna bitartean dagoan benta bat da.

Pello Errota, Otaño'tarrak, Juan Joxe Ugarte ta beste bertsolari asko maiz xamar biltzen ziran benta ortan.

Egun batean, denbora luzean kantuan aritu ondorenean, tabernariak beren gastua barakatuko ziela uste zuten, bañan etzan ala gertatu.

Orduan, Otaño'tarren batek, Jose Bernardok-edo, puntu au jarri zion Pellori:

Adoratu dezagun
gure benterua,...

Ta Pellok onela segitu zion:

Nere iritzirako
lapur enterua,...

Ori aditzean, jende guzia parrez asi zan, benterua berriz ojuka izugarri asarretuta,

eta kanpora bota zituan bertsolari guziak.
Ta Pellok ezin izan zuan bertsoa osatu (1).

* * *

Karidade'ko benta ortan bertan kantatu
zuan Pellok Euskalerra guzia korritu duan
onako bertso au:

Kaidaden juntatu gera
gu sei bertsolari,
Errekalde zarra ta
Juan Jose Udarregi,
Bernardo Zizurkilko,
Gazteluko Gorri,
Errenteriakoa
Xenpelar jaun ori,
ni Astiasukoa
Pello Errotari (2).

* * *

(1) Asteasu'ko Batista Cortajarena ta Jose Ant.
Loinaz-Otaño apaiz jauna. Onek beste era ontara
eman zizkidan puntuak:

Adoratu dezagun
gure fonderua...
Nik aitzera dedanez
lapur enterua...

Mikelak, Pelloren alabak, bertsoa orain entzutean,
onela esan zuan: Ori aditu izandu det nik len ere.
Eztakit nun botia dan, bañan ori ere gure aitik bo-
ta zuala aditu izandu nuan beti.

(2) Len ere Auspoa'n agertua da bertso au: *Pe-
llo Errotaren bizitza bere alabak kontatua* (Auspoa,

Bañan gorde omen dira orduan kantatutako beste bertso batzuk. Onela dio Basarrik (3).

“Bein batean erriko jaitarako, Amasa’ra Billabona bertsolariari deitu zioten. Beren saioak eginda eguna igaro ondoren, lotaratu ziran geienak, baña danak ez. Urrengo goizean ardandegian sei bertsolari bildu ziran. Astiasu’ko Pello Errota ere an zan lo gutxi eginda. Ura baitzan oieratu gabea! Seirak alkarren biran zeudela Pellok abestu zuan:

32, 21 orri-alde). Ontan, Pelloren alabak eman zidan bezelaxe dago. Bañan bestek ere eman izan digute, segiran beste zenbait bertso erantsiaz. Auek argitaratzearren, berriro agertu nai izan degu bertso au.

Jarri degun era, jaun oni artua da: Inazio Agustin Mendizabal, Aurniako-errota, Zizurkil.

Basarri, “La Voz de España”, 3/XI/1946: Karidadeko bentan.

Tolosa’ko Manuel Urreta zana: 1: Karidaden ari gera. 7: Zizurkilko Bernardo.

Goizueta’ko Gabino Huici S.I.: Emen juntatu gera — sei bat bertsolari; 5: Zizurkilko Bernardo; 7: Erreterikua da.

Inazio Zubizarreta, Errementeri, Azpeitia:

Bost bertsolari gera — onera etorri,
Txirrita, Otaño eta — Gazteluko Gorri,
Erreteriyakua — Xenpelar jaun ori,
ni Astiasuarra — Pello Errotari.

(3) Basarri, “Euzkadi, Día 2 de Septiembre de 1932”.

Bertsolariak gera
geure kalidaden,
esplikatuko ditut
zer nola diraden,
gezurra esatiak
eztu balio emen,
gu bost erritatican
sei lagun giñaden,
ondo konpondu gera
ezetz uste arren (4).

Lenengotik iñork etzion jaramonik egin
eta berriro abestu zuan:

Bost erritatic giñan
gu sei bertsolari,
Errekalde zarra ta
Juan Jose Udarregi,
Errenteriakoa
Xenpelar jaun ori,
Bernardo Zizurkilko,
Gazteluko Gorri,
au Astiasukoa
Pello Errotari.

Ori esaten dute autik-aura abestutako ber-

(4) J. Ant. Loinaz-Otaño apaiz jaunak ere eman zidan bertso au. Bañan Basarrik jartzen duan bezelaxe, bertso ontako puntu batean izan ezik. Basarrik dio: "esplikatuko ditut *zer* nola diraden"; eta Loinaz-Otaño jaunak: "esplikatuko ditut *zein* nola diraden".

tsorik onena. Danon izenak esaten ditu, eta nungoak diran ere bai. Ori da jakinduria!

Gero beste bertsolariak, danak bana abes-tutzea oldoztu zuten Pello zirikatuaz.

Errekaldek aurrena (5):

Biyok izandu giñan
egiten Pazkuaz,
aundiyenak utziko
ziñuzen bentuaz,
inpernuko ondarran
omen dago Judas,
ez dizut lagunduko
argana bazuaz (6).

Udarregik urrena:

Pello onek badauka
errota lasaia,
datorren aliari
alegiña saia,
erdia baño geiago
badabilki zaia,
utsa litzake alare
ezpalu usaia (7).

(5) Errekalde au, Errekalde zarra alegia, Joxe Bernardo Otañoren aita zan.

(6) Bearbada, bertso au ez da Karidade'ko bentan botea izango. Liburu ontan bertan azalduko da berriro bere aldaketakin.

(7) Bertso au ez da Udarregirena, ezta ere Kari-

Bernardo Zizurkil'ek:

Tabakua eskatzen
Pello onen gala,
pardel izugarria
egin du beriala,
nik ere erre naia
nola edo ala,
pixka bat ostu diyot
lotan daguala.

Gazteluko Gorrik:

Pello mantendutzen du
errotako txangak,
doblatuan kenduaz
zakuari lakak,
egunik gaiztoena
pasatzeko daukak,
inpernura juatian
ai zer mutur-jokak!

Xenpelarrek azkena:

Pormal itzegingo det
gizonaren gisan,
diferentzi aundirik
ez gentzake izan;

dade'n botea. Agustin Zakarrarena da, ta bertso-sail eder baten aurrena da, bañan onela du asiera: "Txuringai'ko errota, — errota lasaia..."

zu errotari eta
ni tabernaritzan,
nork beria bear du,
"Juan Debalde" il zan.

* * *

Bertso auen beste era bat:

Pellok:

Emen juntatu gera
lau bertsolari,
Jose Bernardo Errekalde ta
Juan Joxe Udarregi;
Errenteriyakua
Xenpelar jaun ori,
ni Astiasukoa
Pello Errotari.

Pello errotari ta
ni tabernaritzan,
diferentzi aundirik
ezin leike izan,
itz egin bear degu
gizonaren gisan,
nork beria beretzat,
Juan Debalde il zan.

Sei baxoerdi atera ta
sei tragotan ustü,

beste sei edateko
lotsarikan eztu,
edatia asko ez dala
pagatzia aztu,
orla tabernariya
nola aberastu? (8).

(8) Estanislao Urruzola, Tolosa, eskuz idatzitako bertso-mordoxka.

TRENARI

Bein batean, artean trena asi berria zala. lau bertsolari batera bilduak ziran: Xenpelar, Udarregi, Errekalde'ko Jose Bernardo Otaño ta Pello Errota.

Puntu bana botatzeko esan zieten, da onela kantatu zuten:

Xenpelarrek:

Bai al dakizu nolakua dan
bapore onen kaldera?

Udarregik:

urrutitikan beira egon naiz,
ez det ikusi aldera,

Jose Bernardok:

tximista bañon aguruago
dabil gora eta bera,

Pello Errotak:

len irabazi gutxi zuana
laster batere gabe da (1).

(1) Asteasu'ko Bautista Cortajarena, Pello Errotaren billoba.

J. A. Loinaz Otaño apaiz jaunak bertso au ere bil-

dua zuan, bañan bertsoa soil-soillik, adierazpenik batere gabe, bertsoaren erdia berdin, bañan beste erdia onela:

beti or dabil aruntz ta onuntz,
bein gora eta bein bera,
len irabazi piska bazuan
aurki batere gabe da.

ZARRALLARENAK

Nunbait ere, bertso auek bota omen zizkaten alkarri Xenpelarrek eta Pellok:

Xenpelarrek:

Zarralla det etxian,
patrikan det giltza,
zer zala uste zendun
Xenpelarren itza?
ongi kantatzen duna
beretzako ditxa,
ez dizut obeditzen,
alperrik zabilta.

Pello Errotak:

Etxian det zarralla
estadu fuertian,
Astiasu deritzan
leku apartian,
poto egiten badet
neretzat kaltian,
ez dizut obeituko
probatu artian (1).

(1) Bigarrengo bertso au, Batista Cortajarena Pelloren billobak emana.

Lenengo bertsoa, Andoain'go Patxi Sueskun bertsolariak emana. Onek beste onela eman zidan bigarrendoa:

Zarralla det patrikan,
giltza det etxian,
Astiasu guziya
gaur nere suertian,
gaizki kantatzen dunak
beretzat kaltian,
obeditzen ez dizut
probatu artian.

Patxi Sueskun'ek zionez, Donostia'ko Teatruan bota omen zituzten bertso auk. Bukatu-ordua omen zan, da esan omen zieten bertso bana kantatzeko, ta onena botatzen zuanak saria jasoko zuala. Bota omen zuten bana, emen jarri ditugunak alegia, ta Pellori eman omen zioten saria.

Bañan Xenpelar 1869'gn. urtean il zan. Urte ori baño len asiko ziran, beraz, bertsolariak Donostia'ko Teatruan kantatzen?

“ITZEGIN GENEZAKE”

Danak dakitena, Xenpelar tabernaria zan.
Orregatik bota zion bertso au Pello Errotak
bein batean:

Itzegin genezake
gizonaren gisan,
diferentzi aundirik
ez gentzake izan,
Xenpelar ostalari
jarri berria zan,
nere laka-kontuan
gogotik ari zan,
poto erdi betiak
nik astindu nizkan (1).

(1) Ez nuan kontuan artu nork eman zidan bertso au.

XENPELAR ILTZERA ZIJOALA

Xenpelar oian ia illean zegoala, bisitatzera joan zitzaion Pello Errota. Galdetu zion:

—Zer moduz?

Ta Xenpelarrek:

—Nereak egin dik. Nik etzeukat bueltarik.

Ta Pellok, orduan, au kantatu zion:

Gaitz-antza klase ori
eztago zuregan,
premiyan dagonari
bear zaio eman,
ojasenakin egin, (1)
aren urak eran,
ikusiko'zu nola
sendatuko zeran (2).

(1) Ojasena = belar-klase bat, orduan botikatzat artzen zana.

(2) Batista Cortajarena, Pello Errotaren billoba.

ITZETIK ORTZERA

Bein batean, sartu zan Pello etxe batera, ta ango etxeakoandrea Tolosa'ra joana zan; larunbata —Tolosa'ko merkatu-eguna— izango zan, dudarik gabe.

Ango gizonak onela esan zion:

—Pello: gaur neroni naiz kuziñari.

Ta Pellok:

—Txukuna izango aiz zikiñ ori (1).

* * *

Beste bein, erretore-etxera joan zan Pello enkarguren batekin, eta ango neskamea lurrari ura botatzen ari zan, autsa ez arrotzeko, ta ala esan zion Pellori:

—Pello: bedeinkazion!

Ta Pellok:

—Lurrera botata ondo zion! (2).

* * *

(1) Asteasu'ko Bautista Cortajarena "Ondartza", Pello Errotaren billoba.

(2) Asteasu'ko Bautista Cortajarena "Ondartza", Pello Errotaren billoba.

Beste egun batean, mutil gazte bat arrantzari omen zana errota ondoan, eta Pello ikusi ta ala galdetu zion:

—Zer zabilta, gazte: arrantzan?

Ta gazteak:

—Bai; zeozer arrapatzeko zalantzan!

Ta Pello:

—Putzura eroriko al aiz urrengo balantzan! (3).

* * *

“Gure aitona, beti edo askotan beintzat, pipa erretzen ibiltzen omen zana. Egun batean, astoarekin zijoala, ezagun bat topo egin zuan, eta onek ala esan zion:

—Pello: emaidazu pipa bat tabako.

Ta gure aitona:

—Nik emanarekin ez dezu kerik aterako.

Ta, segiduan, astoari eragiñaz:

—Arre, arre, astoa!...” (4).

* * *

Bein batean, Asteasu'ko erretore jauna errotako ate ondotik zijoan, eta Pello, aur

(3) Asteasu'ko Bautista Cortajarena “Ondartza”, Pello Errotaren biloba.

(4) Josepa Cortajarena, Pello Errotaren biloba.

bat besoan zuala, ikusi zuan, eta onela esan zion:

—Egun on, Pello.

Ta Pellok:

—Bai berorri ere.

—Aur zai?

—Kontu egin biar diogula geren gauzai! (5).

* * *

Pello il baño lenxeago, oso gaixorik zegoala, apaizak onela esan zion, elizakoak ematera edo bixita egitera joan zitzaion batean:

—Pello, nekatu?

Ta Pellok:

—Bai, jauna; ezin ukatu,
eriotzak kalkatu,
ta juezak ezin barkatu (6).

* * *

Pellok, astoa ta iriñarekin Aya'ra zijoan

(5) Jose Altuna, 87 urtekoa, Amezketan jaio ta Irura'n bizi dana. Jaun au Ameriketara egondua da, eta, an zala, Pello ara joatea suertatu zan, eta an ere alkar ikusi ta agurtu zuten.

(6) Jose Altuna, 87 urtekoa, Amezketan jaio ta Irura'n bizi dana.

batean, topo egin zuan Poli Seguroola, Ibi-yako baserrikoa. Pello bezperan Ernani'n egona zan, eta onela esan zion:

—Pello: zer berri Ernani'n?

Ta onek:

—Batzuk an zabiltzak armonin.

Biaramonetan ere topo egin zuten biak, eta Polik, Pello tentatzeagatik, gauza bera galdetu zion:

—Pello: zer berri Ernani'n?

Ta onek:

—Atzo're esan nin! (7).

* * *

Garai artan, Billabona'n aita- seme bi bizi ziran, sastreak ofizioz eta Carrasquedo apelliduz.

Bein batean, Pello asto gañean Billabona'ra zijoan, da Pagasusene'ko ortan Carrasquedo semea topo egin zuan.

Onek galdetu zion:

—Pello: asto onek nun ditu krabestuk?

Ta Pellok:

—Len bazizkin, bañan orain ostuk! (8).

(7) Asteasu'ko Batista Cortajarena "Ondartza", Pelloren biloba.

(8) Pellori astoaren krabestuak ostu zizkioten bein batean. Ikusi "*Pello Errotaren bizitza*", bere ala-

Aurrera segi ta, Billabona'ko zubiaren gañean, berriz, Carrasquedo aita topo egin zuan Pellok.

Ta aitak, —nunbait alkar artuta ziran— semeak bezelaxe galdetu zion:

—Pello: asto onek nun ditu krabestuk?

Ta Pellok:

—Etxian zeuzkat, bañan oso estuk! (9).

* * *

Larraul'ko batek, errota ondotik zijoala, Pello eztulka sumatu zuan. Orduan, berak eztula propiyo egin-da, onela esan zion:

—Pello: au eztula,
pakerik ematen eztula!

Ta Pellok:

—Ez al zak, ba, joango sekula! (10).

* * *

Bazkalondo batean, asto gañean zijoala, onela galdetu zien Pellok mutil koxkor batzuei:

bak kontatua", Auspoa, 32, 97 orri-alde. Bear bada, garaitsu artakoa izango da erantzun au.

(9) Asteasu'ko Pedro Elicegui, Pelloren billoba, onen errotan bizi dana.

(10) Pedro Elicegui, Pelloren billoba.

—Zer ordu da, mutillak?

Bañan mutillak, burla egiteagatik, onela erantzun zioten:

—Amarrak.

Ta Pellok:

—Jo berri xamarrak? (11).

* * *

Beste batean, Lasarte'n Tximistatarra esaten zioten batek, Pello asto gañean zetorrela ikusi zuan, da onela esan zien lagunai:

—Gaur aditu bear dik Pellok ederra!

Lagunak esan zioten:

—Deskuidatzen baaiz, adituko dek aundiagoa!

Ala, Pello urreratzean, onela galdetu zion:

—Pello: zein dek aundiena: azpikoa edo gañekoa?

Ta Pellok:

—Edozein ere bai i añekoa! (12).

(11) Pedro Elicegui, Pelloren billoba.

(12) Pedro Elicegui, Pelloren billoba, onen erro-tan bertan bizi dana.

ESKEKO ATSO BAT (1)

“Bein batean, atso xar bat gure etxera eskean etorri zan, pañuelo bat buruan zuala.

Gure aitak galdetu zion:

—Nungoa zera, amona: naparra?

Ta atsoak:

—Ez naiz munduan bakarra!

Ta gure aitak:

—Ez bizi leuna ere, lakarra!

Urrena, gureak galdetu zion:

—Elur aundiak izango ziran an?

Ta atsoak:

—Elurra? Bai, jauna, bai! Lepo-lepo egin da *quieto*, *coño*!

Goxoa izango zan atso ura!”

(1) Mikela Elicegui, Pello Errotaren alaba.

AMERIKETATIK ETORRITAKOAN

Guziak dakitena, Pello Errota Argentina'n izandua zan. Amar illabete egin zituan etxetik kanpora. Ikusi zera onetzaz "Pello Errotaren bizitza bere alabak kontatua", Auspoa 32, 123-7 orri-aldeak.

Zer esanik ez dago, andik etorrira, ortik botako zizkatela beren "tiroak" beste bertsolari guziak.

Lenengo bertso au Txirritak bota zion:

Lasaitasun gogorra
sartu da Konportan,
ondo biziko dira
Astiasu ortan,
lenago mixeriya
izana frankotan,
asko ekarri bearko
zuen tabakotan,
len besteri kenduak
ordaindutzekotan (1).

* * *

(1) Miguel Zuaznabar, Sasueta-aundi, Lasarte.

Bertso au Txirritaren liburuan (Auspoa, 18-19, 110 orri-alde) agertu zan, bañan ondoan bi utsegite zi-

Batzuek diotenez, urrengo bertso au ere Txirritak botea da; bañan, onen illoba Jose Ramon Erausquin'ek dionez, Txirritak bertso au zarretan kantatu oi zuan, bañan Txintxuak botea zala omen zion. Bertsoa onela esan zidan Jose Ramon onek:

Pello Errota sartu gabeko
taberna edo dendikan,
akaso izan diteke baño
nik ez det uste danikan,
danak nazkatu ta Amerikara
joan zitzaigun emendikan,
diru gutxiko indianua
etorri zaigu andikan (2).

tuala: bata, Pello Cuba'n izan zala, ta ori ez da egia, Argentina'n izan baitzan; bestea, Konporta Pelloren etxea ta errota zala, ta ori ere gaizki dago, Konporta aldameneko baserria baita. Bi oker oiek zuzentzearren, berriro argitaratu nai izan degu bertso au.

(2) Izena artu ez nion batek onela kantatu zidan:

Pello Errota izan gabeko
taberna edo dendikan,
ain gutxi berriz kafeteririk
eo bestelako fondikan,
Ameriketâ nola joan ziñan
gogoan det oraindikan,
diru gutxiko indianua
etorri ziñan andikan.

Basarrik, "La Voz de España"n; 3: agian izan; 4: ez det pentsatzen danikan; 5: Ameriketan nola izan ziñan; 6: goguan det oraindikan; 8: etorri ziñan. Baita ere, "Zeruko Argia"-n (1964, Jorralak 12).

Ta Pello Errotak onela erantzun omen
zion:

Errenteriko Txintxu
txatxu porkeriya,
sekula etzaik faltako
gizatzarkeriya,
ik ori esateko
nun dek arpegiya?
i ez bezelakoa dek
Pello Errotariya. (3)

* * *

Atano laugarrenak beste onela kantatu
zizkidan:

(3) Loidisaletxe, Errezil:

Errenteriko mutil txatxu elbarriya,
bertsotan ez dakikan endredagarriya,
pikaro buru-gaizto, tunante garbiya,
i ez bezelakua dek Pello Errotariya.

Miguel Sagastibelza, Leorlas, Maskonea, Urdazuri:

Aizak, motell Errenteri txatxu elbarriya,
ai buru gogorreko traidore garbiya,
ezertâko ez aizen endredagarriya,
i ez bezelakua dek Pello Errotariya.

Batista Cortajarena, Pelloren billobak esan zidan,
bertso au Txintxuari ez, bañan Errenteriko mutil
gazteai bota ziela, ta onela:

Errenteriyen mutil txoro elbarriyak,
ezertxo ez dakiyen engañagarriyak,
diruba dutenian mozkorra garbiyak,
ik baño obeto zakik Pello Errotariyak.

Pello Errota sartu gabeko
tabernik edo fondikan,
akaso izan diteke bañan
ez det pentsatzen danikan,
Amerikara nola joan zan
gogoan det oraindikan,
diruik gabeko indianoa
au etorri zan andikan.

Ta Pello Errotak bueltan bota ziona:

Amerikako partian daude
Buenos Aires da Habana,
kararik kara esango dizut
gogoratutzen zaidana,
dudarik gabe egon biazu
tragotxoren bat edana,
zu al zerade mozkortu eta
dantzan ibiltzen zerana?

* * *

Gazteluk, berriz, bertso au bota omen
zion:

Amerikara asko dijoaz
banaka eta binaka,
enplio gabe omen dabilta
alderdi artan millaka;

Pello au ere urte batzutan (4)
an ibillia jiraka,
tabakorikan etzuenean
pipa utsari tiraka. (5)

* * *

Beste batek Txirritak bota ziola esan zidan, eta beste era ontara kantatu zuan:

Emendik ere Amerikara
joaten dirade millaka,
andikan bueltan aberastuak
etortzen dira banaka;
Pello au ere an ibilli da
islatik isla jiraka,
atzo Donostin ikusi nuen
pipa utsari tiraka. (6)

* * *

(4) *Urte batzutan* dio, bañan oker noski; amar illabete baizik pasa ez baitzuan etxetik kanpora.

(5) Basarri "La Voz de España"; ez dakit zein egunetan.

Baita ere "Zeruko Argia"-n (1964, Jorraillak 12): 3-4: = okupazio gabetandikan — bai omen daude millaka.

(6) Balentin Zamora apaiz jauna, Igeldo.

Gaurko egunian badijoazte
banaka eta binaka,
lenago ere badira juanak
makiñatxo bat millaka;
Pello ere an ibillia da
jiraka eta bueltaka,
tabakorikan etzuanian
pipa utsari tiraka. (7)

(7) Manuel Elicegui Pelloren billobaren semea,
Asteasu'n, Pelloren etxean.

“NORK EMANGO DIT NERI”

Pelloc bertso au bota omen zion norbaiti:

Nork emango dit neri
pipa bat tabako?
besterik ez det bear
erre arterako;
ematen duna kaltetan
ez da aterako:
artzeko egingo du
beste baterako. (1)

* * *

Bañan bertso au, eta, onen atzetik, beste bi ere bai, Azpeitian jaso nituan. Onela esan zidaten:

Bi bertsolari taberna batean omen zeuden, eta batek tabakoa eskatu zion besteari:

Emango bazidazu
pipa bat tabako,
ez nuke luzaroko
erre arterako;

(1) Asteasu'ko Batista Cortajarena “Ondartza”, Pelloren biloba.

ori egiñaz gañera
ez dezu kalterako:
artzekoak eite'ituzu
beste baterako.

Ta besteak onela erantzun zion:

Eskotilla kaleko
lenbiziko dendan
tabakoa saltzen dute
diruaren prendan;
libra bi peztaz bera
etziraten eman,
zuri ere esango dizute
zenbat kostatzen dan.

Ta lenengoak:

Bi ordu bear dituk
emendik etxeraño,
azkarrago ezpaldin baaiz
onuntzian baño;
goietan illun zio, k,
betaraño laño,
loietan sartuko al aiz
lepo-leporaño! (2)

(2) Inazio Zubizarreta, Errementeri, Loiola, Azpeitia.

PELLOREN ASTOAK

Pellori, astoarekin zijoala, bateonbatek
burla egiteagatik bota ziona:

Begi bat itxua da,
anka bat ausiya,
illundu ezkeroztik
ezin ikusiya,
pausajia ere
ez dauka biziya,
bere modukua da
orren nagusiya.

Ta Pellok erantzun ziona:

Anega t'erdi arto
dauzka bizkarrian,
ni bezela dijua
pauso azkarrian,
mantentzen errexa da:
jaten du larrian,
orretzek serbitzen nau
bere baldarrian. (1)

(1) Migel Zuaznabar, Sasueta, Lasarte.

Mikelak, Pelloren alabak, onela esan zuan bertso auengatik: Aurreko ori ez, bañan bigarren ori askotan aditu izan nion. Astoa bagenduan errena, "Arroma" esaten ziotena, ta asto ori izango zan. "Ontza" ta "Moriko" izeneko astoak ere izan ziran gure etxean.

* * *

Bigarren bertsoaren beste era bat:

Bi arrua ta erdi
damatz bizkarrian,
nêkin batean dator
pauso azkarrian,
oso gutxi kostatzen da,
mantendu larrian,
beronek serbitzen nau
bere baldarrian.

* * *

Pello Errotak, urtean bi aldiz, Eguberri-tan eta San Pedrotan, bere egunean alegia, astoari kafea ematen zion, onela esanaz:

—To, Moriko, ar zak; guk ere artu diagu ta! (2)

(2) Pedro Elicegui, Pelloren billoba.

“PELLOK ERE KUNPLITU”

“Bertso au Txirritak gure aitari botea da. Denbora bateko bertsolari zarren ateraldiak. Gure aita etzan ixilik geldituko, bañon zer erantzun zion eztakit:

Pellok ere kunplitu
omen du Pazkuaz,
aundienak gordeta
egin du bentuaz,
inpernuko ondarran
dantzan dabil Judas,
errotan trankarekin
biboliña juaz,
nik ez dizut lagun eingo
argana bazuaz.” (1)

* * *

(1) Gertaera ta bertsoa, Mikela Elicegui, Pello Errotaren alabari, jasoak dira. Bañan bertsoa erdizka zekian, da Jose Antonio Loinaz-Otaño apaiz jaunak Asteasu'n gerra aurretik jaso zuanarekin osatu degu. Bañan *antxen dago Judas* esaten zuan Mikelak, eta *dantzan dabil Judas* Loinaz-Otaño jaunak; *errotan trankarekin* Mikelak eta *errotako pixukin* Loinaz-Otaño jaunak. Gañerakoa berdin-berdin dute. Beraz, naiago izango degu bien esanak nastu, Txir-

Mikelaren semeak (Bautista Cortajarena "Ondartza") bertso au ere eman zidan, bañan bai beste iru ere onen ondoren. Danak errenkan omen ziran. Bañan ez Txirritak eta Pellok, Zakarrak eta Pellok alkarri bo-teak baizik. Onela zion:

Pello atzo izan zan
egiten Pazkuaz,
erdiyak etziñuzkan
esango bentuaz,
inpernuko ondarrian
dantzan dabil Judas,

rritak bertsoa onela esango zualakoan. *Nik ez dizut lagun eingo* ere, etzuan, guk uste, Txirritak esango; luzeegi gelditzen da. *Ez dizut lagunduko* edo olakoren bat esango zuan, noski.

Loinaz-Otaño'renean bertso au Zakarrak bota zuala dio.

Basarrik "Euzkadi" periodikuan, "Día 2 de Septiembre de 1932", dakarren era, lenago jarri degu.

Bergara'n jaio ta Tolosa'n bizi dan Bizente Mujika'k onela kantatu zuan:

Pello, kunplitu izango zerade Pazkuaz,
erdiyak esan gabe utziak bentuaz,
inpernuko ondarrian dantzan dabil Judas,
errotako pixuekin bioliña juaz,
nik ez dizut lagunduko zu ara bazuaz.

Norbaiti —ez nuan izena jaso— beste onela jasotion:

Pello, egin dezula aurtengo Pazkuaz,
guziak etziñuzkan esango mentuaz,
inpernuko ondarretan dantzan dabil Judas,
errotako pixuan biboliña juaz,
nik ez dizut lagunduko, nai badezu zuaz.

errotako pisukin
biboliña juaz,
nik ez dizut segiko,
nai badezu zuaz.

Pello mantendutzen du
errotaren trankak,
datorrenai kenduaz
gogotikan lakak,
inpernura birian
ai zer mutur-jokak!
Pello, ixtillu txarrak
ikusteko dauzkak.

Ta Pellok:

Oiek al dira tatzak
errotariyenak?
naiz aundiguak izan
norberiarenak,
zikiatzen ditudala
zaku besterenak,
nunbaitetik jan biar
berak eztuenak.

Zenbat arbola diran
ainbeste landare,
neri botatzen dirê (2)
majiñât maldare,

(2) dire = dirate.

ez dire sinistatzen
egiya esanda're,
nola mantendu biet
lakik kendu gabe?

* * *

Tolosa'ko Estanis Urruzola'ren eskuz idat-
zitako bertso-kuadernoan:

Txirritak:

Pellok egin omen du
lenguan Pazkuaz,
batzuak esan eta
bestiak aztuaz;
inpernuko ondarretan
dantzan dabil Judas,
bere konpañiyakin
biboliña juaz,
nik ez dizut lagunduko,
nai badezu zuaz.

Udarregik:

Bost alper mantentze'izkik
errotako trankak,
zakuari kenduaz
erredoblen lakak;

ik jazte'itukenian
diabruan prakak,
inpernuko atetan
a zer mutur-jokak!
Pello, ixtilu gorrik
ikusteko dauzkak.

Pello Errotak:

Laka kontu oieri
nai det erakutsi,
lengo lege zarrian
aneako zortzi;
gañerakuak herriz
jabiari utzi,
Pellok ez du zakuan
pixurikan jetxi,
zerua nai dubenak
lapurreta gutxi. (3)

(3) Bertso au, eta onen aurrekoa, Basarrik ere jarri zituan "La Voz de España"-n, ez dakit zein egunetan; bañan aldaketa txiki batzuekin: Bost alper mantentzen dik... doblatuan lakak; jazten ditukanean... ikusteko zauzkak. Laka kontu ori're...

Ta auetatik zenbait bertso, bestetan ere jaso izan det:

Udarregik:

Pello, mantendutzen dik errotaren trunkak,
zakuari kenduaz doblatuan lakak,
inpernura jutian ai zer mutur-jokak!
motel, ixtilu txarrak ikusteko dauzkak.

Pello Errotak:

Lenago're izan dek amaika maldare,
nolako arbola diran alako landare;
esperientzia oiek len jarriyak daude,
ni nola biziko naiz lakik kendu gabe?

(Lasarte'ko Sasueta-aundi'ko Migel Zuaznabar'ek
1936'ngo urtean Jose Ariztimuño zanari bialdua).

* * *

Beste era bat:

Iru alper mantentzen dik errotako trankak,
zakuari kenduaz redoblian lakak,
infernura juatian ai zer mutur-jokak!
ixtillu gorriren bat ikusteko daukak.

Ta Pello Errotak:

Keja aundiyak dira errotarienak,
naiz aundiagoak izan bakoitzak berenak,
fastidiatzen dizkik zaku besterenak,
nunbaitetik bear dik berak eztubenak.

* * *

Juan Jose Ugarte'k Pello Errotari botea:

Pixuari azpitik sartzen dizkak anakak,
geiago kentzearren artoari lakak,
infernura joatean ai zer mutur-jokak
Pello bigurri orrek ikusteko dauzkak!

* * *

Beste era bat:

Jose Bernardok:

Aizak, Astiasuko Pello Errotari,
zenbat kentzen diyok ik zaku aundiyari?
lengo lege zarrean aneako zortzi,
ona izan ezkeru igual beatzi.

Bertso au, puntuai erreparatuta, bitatik bat egiña
dala ematen du.

Pello Errotak:

Neri ematen dizken lotsak eta penak,
zulatze'itudalako zaku besterenak,

.....

.....

nunbaitikan bear dik berak ez duenak.

Jose Antonio Loinaz-Otaño apaiz jaunak orain 30
bat urte Asteasu'n jaso.

“ERANEGUN MOTRIKU’N”

Bein batean, Deba’ra ta Motriku’ra joan bear omen zuan Pellok, bañan dirurik palta zuan patrikan trena pagatzeko. Eskatu zion gizon bati, ta onek eman ez. Alare joan zan, besteren batek emanda. Andik bueltan, ukatu zion gizon ura bera topo egin zuan, da bertso au bota zion:

Eranegun Motrikun
eta atzo Deban,
ai zer bizimodua
nik ibilli dedan!
naikua janda ... (1)
ta naikua edan,
diruik ez izan arren
bazan zefiek eman.

(1) Nabarmen dago puntu ontan zerbait falta dala; bañan ala jaso nuan. Apuntatu gabe utzi nuan zefi artu nion.

“GOIZIAN JEIKI ETA” (1)

“Bertso au nun kantatu zuan ez, bañan gure aitarena dala ori badakit:

Goizian jeiki eta
lenbiziko lana,
badakit ziñatzia
prezisua dana,
gure biotza jaso
Jaungoikuagana,
kondenatua dago
deskuidatzen dana.” (2)

* * *

Badira bertso au Udarregirena dala diotenak:

Urruzola’k bigarren bertsoa ere badu:

(1) Mikela Elicegui Pelloren alaba.

(2) Mikela etzan oroitzen azkeneko puntuaz. Tolosa’ko Estanis Urruzola’reñ eskuz-idatzitako bertso-mordotik osatu degu.

Bigarren puntua olaxe du Urruzola’k: “badakizu ziñatzen prezisua dana”.

Zerua egongo da
garbi ta txukuna, (3)
Jaunaren parajia
dana da jakifia,
an ez dute artuko
anima zikiña,
mantxatua garbitzen
egin alegiña.

(3) Garbi dago *txukuna* ez datorrela ondo gañerako puntuekin, da beste zeozer bear litzakela emen.

“KOLORIAN KONFORME”

Beste bein Pello Errotak eta Udarregik al-
karri bota zizkatenak:

Pellok:

Kolorian konforme
saboria balu,
au're dijuakionak
entendituko du:
batayatu ezkeru
zerua seguru,
munduan pekatuik
egiten ezpadu.

Udarregik:

Jaizkibelko mendira
juan izan bagina,
an ere izango zan
nork kontra egiña,

galarazi digute
kantuzko dotriña,
emen libre ezpada
guazen San Martiña. (1)

Izan ere gaberdia omen zan, da guardiak
etorri ta galarazi omen zien bertsoan ari-
tzea.

(1) Patxi Labandibar, Larria. Ugaldetxo, Oyar-
tzun.

Ez du ematen bertso auek alkarren segirakoak di-
ranik. Lenengoa Xempelarrena dala esan zidaten
Errenteriko Pello Zabaleta bertsolariak eta onen ko-
ñata Monikak.

“LAGUNDUKO AL DIGU”

Bein batean bertso aukeratuak omen zizkaten alkarri Pello Errotak eta Udarregik:

Pellok:

Lagunduko al digu
guzion jabiak,
berak eman zizkigun
abillidadiak,
astera dijoazte
predikadoriak,
sekula estudiantzen
ibilli gabiak. (1)

Udarregik:

Asiera eman du
Pello Errotariyak,
erantzun berriz orain
Joxe Udarregiyak,

(1) Onelaxe esan zuan Mikelak, Pelloren alabak, bertso au entzundakoan: Bai, aren ateraldia zan orain. Gure aita zan askotan esaten zuan: “Gu gera esturiyo gabeko predikadoriak”.

batek ainbat deretxo
bedegu guk biyak,
gure kolejiyuak
sagardotegiyak. (2)

(2) Estanislao Urruzola, Tolosa, eskuz idatzitako bertso-mordoxka.

Manuel Lekuona apaiz jauna: "La Poesía Popular Vasca. Quinto Congreso de Estudios Vascos, Vergara 1930": 1/3: dizkigu; 1/5: asitzera dijuaz; 2/3: errespuesta orain; 2/4: Juan Joxe Uarregiyak; 2/6: daukagu guk biyak.

Jaun onek onelaxe dio bertso auengatik: "Fué en Hernani. Contendieron Udarregui y Pello Errota. El juez era el famoso literato vasco Pascual Iturriaga. Este señor regentaba un Colegio de Segunda Enseñanza de gran renombre. Esto fué lo que motivó la confesión".

Bañan Iturriaga'z diona ez det uste ola izan dittekenik. Iturriaga 1851'garren urtean il zan, eta Pello Errota ta Udarregi 1840 ta 1829'garren urtean jaió ziran, da gaztetxoak izango ziran 1851'garren urtea baño leen Ernani'ko plazan bertsoan aritzeko.

Patxi Labandibar, Larria, Ugaldetxo, Oyartzun: 1/1: Arren guarda gaitzala; 1/3: dizkigu; 1/5: asitzera dijuaz; 1/7: beñere estudiyan; 2/3: asitzera dijuaz — publiko erdiyan; 2/6: ez al degu biyak?; 2/7: gure estudiyuak.

“OJALA IKUSI BANU”

Udarregik, iltzeko zegoala, Pello Errota eskatu zuan, onekin itzegin bear zuala.

Abisatu zioten Pellori. Abiatu zan au presaka ta izerditan. Bañan iritxi zanerako, Udarregi illa zan.

Sartu zan orduan gorputza zegoan tokira. Gorputza ondoan iru gizon omen zeuden.

Txapela erantzi ta bertso au kantatu zuan Pellok:

Ojala ikusi banu
onen eriyua,
alkarri eskatzeko
barkaziyua;
animak irabazi
dezan premiyua,
eindako gaitz guztiyen
erremedyua,
utzi jeniya
ta inkurriyua,
gure salbaziyua
da oraziyua,

erreza dezaiogun
errosayua,
au da katolikuen
relijiyua. (1)

* * *

Urnieta'n beste era ontara jaso nuan:

Arrapatu izan banu
onen eriyua,
alkarri eskatzeko
barkaziyua,
ezta txarra izana
bere jeniya,
anima izan dedin
zerura iyua,
an da baliyua,
oain oraziyua
ta deboziyua,
oikin salbaziya
errezatu zaiogun
errosayua.

(1) Bertsoa, Andoain'go Sueskun bertsolariari jaso; gertaera Mikela Pello Errotaren alabak esana, bertsoa irakurritakoan. Bertsoa ez daki buruz, bañan aspalditik askotan entzuna du.

UDARREGIREN ILLETAN

Udarregiren illetan Gaztelu, Txirrita ta Pello Errota omen ziran. Elizkizuna bukatu ta amaiketako egin ondoren, erresponso bezela auek kantatu zituzten:

Gazteluk:

Juan Jose Udarregi
Usurbilko zana,
amaika bertso eder
munduan esana;
bota izan balu ere
kolpeko dozena,
alare etzan gastauko
aren almazena,
gu ez gerade iñor,
ura zan gizona!

Txirritak:

Gizajua il zan da
sartu zuen lur-pian,
zañak eta ezurak
alkarren tartian;

asko sufritu zuen
bizi zan artian,
orain deskansa deilla
guztizko pakian,
gu ere juango gera
alako batian.

Pello Errotak:

Juan Jose Udarregi
bizi izan zanian,
beti ibilli izan zan
bide zuzenian;
damutasun onakin
bere azkenian,
orain deskansa dedin
beti zorionian
errezatu dezagun
bere izenian.

Eta bertsoen ondoren *Pater-Nosterrak* izan
ziran. (1)

(1) Gertaera ta bertsoak Usurbill'en jaiotako 1959
urtean beintzat Zumarraga'n bizi zan apaiz jaun ba-
ti jasoak dira.

Lenengo bertsoa oso ezaguna da Euskalerra gu-
zian. Bañan geien-geienak Txirritak botea dala dio-
te. Era askotara jaso izan degu. Ona emen batzuk:

Tolosa'ko Estanis Urruzola'ren eskuz idatzitako
bertso-kuadernoan:

Usurbilko semia
Udarregi zana,
amaika egi eder
munduan esana,
botatzen bazun ere
kolpeko dozena,
etzan utsik geratzen
aren almazena,
gu ez gerade iñor,
ura zan gizona!

Urruzola'renean onela dago: "*Pello ta ni ez gera ezer — ura zan gizona.* Luzetxoa, noski. Gañera, artu edo entzun ditugun beste danak *gu ez gerade iñor* edo *gu ez gerade ezer* diote. Orregatik, onela jarri dugu.

Azkoitia'ko Larrume-aundiko Martin Larrañaga'k; Urruzola'rena bezelaxe, auek izan ezik:

munduan amaika egi eder esana,
botiak arren ere kolpian dozena,
alare etzan gastatzen...

Azpeitia'ko Egibar'ko aitona zanak: Urruzola'rena bezelaxe, auek izan ezik:

arek kantatu oi zuan kolpeko dozena
alare ezin gasta...
gu ez gerade ezer...

Izenik artu ez nion beste batek: Urruzola'rena bezelaxe, auek izan ezik:

amaika ditxo eder euskeraz esana,
bota izan balu ere bateko dozena,
alare etzan aituko...

“KARRO TXIKI POLIT BAT” (1)

“Ez dakit Ernani'n edo nun ziran, bañan,
bertsotan ari zirala, alkarri bota zioten Ole-
gariok eta Pello Errotak:

Olegariok:

Karro txiki polit bat
astuarentzako,
enkargatu niñuzun
egiteko ondo,
material fiñarekin
lodi eta sendo,
bañan pagatu arte
ez dizut emango.

Ta gure aitak:

Jaunak, Olegariyo,
zelebria zera;
bâkit zenbat kosta dan
gutxi gora bera.

(1) Mikela, Pelloren alaba.

karruen kurtetxia
eta errubera:
urrena etorritzian
konponduko gera." (2)

(2) Bertso auek oso ezagunak dira Euskalerrian. Orregatik aldaketa asko izango dituzte, bañan emen bat bakarrik jarriko det, Atano laugarrenak eman zidana:

Olegario arotzak:

Karro txiki txiki bat
astuarentzako,
Pellok esan dit neri
zintzo egiteko,
material fiñarekin
gogor eta sendo,
bestela etzuela
luzaro iraungo,
baña pagatu gabe
ez dek eramango.

Pello Errotak:

Aizazu, Olegario,
ar zazu patxara,
lenagotikan badet
zure aditzera,
gurtetxe ta pertika
eta errubera
zenbat kosta dan bakit
gutxi gora bera,
urrena etortzian
konponduko gera.

PELLO TA XARDIA

“Gure aitona Oiartzun’a bertsotara joana zan. Gau berandu arte aritu ziran. Urrengo goizean Xardia erne zegoan gure aitona noiz agertuko zan zai. Ta bertso au bota zion ura tabernan sartu zanean:

Zer dirala uste dek ik
arduaren salsak?
bart nola ibilli aizen
gôatutzen al zak?
komunera birian
galdu zaizkik galtzak,
ezkontzeko egindako
oialezko beltzak.

Ta gure aitonak onela erantzun zion:

Ara nere lagunak
ein ditun orruak,
aplakatzen badakit
orrelako arruak,

Ilbeltzan amarrian
ziran enbarguak,
adios Xardiaren
iri ta karruak." (1)

* * *

Lenengo bertsoaren beste era bat, Aita Justo Mari Mokoroa'ren eskutitz batetik artua:

"Zortzi edo bederatzi urteko mutil koxkorra nintzala, bere adiskide batekin Asteasu aldera eraman nindun nere aita zanak, eta biak Pello Errota'ren gertaerak kontatzen ari zirala, zortziko au gelditu zitzaidan buruan, bere doiñu ta guzi:

Jakin gabiak dira
arduaren saltsak...
Bart komunian, Pello,
zerebait galdu zak:
Neskamiak billatu
dizkik ire galtzak,
ezkondu intzaneko
oialezko beltzak.

Asierako itzetan traba pixka bat sortzen zitzaion gure aitari, etzegoan ain seguru;

(1) Jose Cortajarena, Pelloren billoba, Zizurkil.

beste gaiñerakoaz, ni seguru nago orrelaxe kantatu zuala. Zuk esango dezuna: zortzi edo bederatzi urteko ume moko batek orrela gogoan artu bertsoak? Bai, oraingoak automobillen markak eta zineko mari-mutillen izenak jasotzen dituzten bezin errez. “Umeak etxean —edo etxekoai— zer ikusi ta ura ikasi” esan oi zan”.

NAPARROA'KO BERTSOLARI BATI

Pello Errotak bertso au bota omen zion
Naparroa'ko bertsolari bati Tolosa'n:

Ez dakit egiya dan,
jakindu det ala,
bertsolari bat ona
Tolosan badala,
naiz izan probintziano
ta berdin naparra,
nik jokatuko diyot
euskalduna bada. (1)

(1) Jose Antonio Loinaz-Otaño apaiz jaunak orain
ogei ta amar bat urte Asteasu'n jaso.

TXINTXUA BERTSOLARIARI

Bertso au bota omen zion bein batean
Pello Errotak Txintxua bertsolariari:

Lezon izandu gera
emazte ta senar,
ortxen ibildu gera
irrintzi eta far,
Txintxua're emen dabil
txaleku ta txamar,
besterena artu bafian
dexente xamar. (1)

(1) Ez nuan kontua artu zeñi jaso nion.

PELLO TA GAZTELU

Batzuek diote bertso au Txirritak Pellori
botea dala; beste batzuk herriz, Gazteluk
bota ziola.

Dana dala, bertsoa onela jaso izan det:

Pello Errotak nere kontura
egin nai lituzke parrak,
merezi ere baditu eta
eman biaizkat ederrak,
ondo kenduko baldin badira
orren begiko makarrak,
atxur batekin amabost egun
biaitu gizon bakarrak. (1)

* * *

Beste era bat:

Esana libre bear ote dan
dio gure Pello zarrak,

(1) Inazio Zubizarreta, Errementeri, Loyola, Azpeitia.

merezi ere dizkik ederrak
... ..
ziaro ondo garbitu ezker
orren begiko makarrak,
amabost egun atxurrarekin
biaitu peoi bakarrak. (1)

(2) Basarri, "La Voz de España", 1946-XI-3: Pello ta Gaztelu Orio'n ari omen ziran. Pello ziri ta ziri, ari omen zan, da Gazteluk aspertu ta ori bota omen zion.

IÑAZIO “BOLLO” ETA PELLO

Asteasu'ko Iñazio “Bollo” bertsolariak onela bota zion bein batean Pellori:

Batetik “zapi” eta
bestetikan “moxa”,
Pellok aditu dunez
zerbaiteren otsa;
bestiaren kontura
ein da goxa-goxa,
onek dauka lagunai
pegatzeko poxa. (1)

* * *

Pellok etzuan “Bollo” bertsolari ori ordainik gabe utziko noski, bañan orduko erantzunik ez degu jaso al izan; bai, ordea, beste batean “Bollo” oni berari bota ziona.

Esan omen zuan onek, bertso batean, bere burua santu egin bear zuala, ta orduan Pellok au kantatu zion:

(1) Manuel Elicegui, Pelloren billoba, Pedroren semea.

Iñaziyo, itzezin
bear dezu kontuz,
ordaña ematea
nahi nuke kantuz;
zeruba betetzen bâ zu (2)
bezelako santuz,
gure Jainkoa ezta
izango kontentuz. (3)

(2) betetzen bâ = betetzen bada.

(3) Batista Cortajarena, "Ondartza", Pelloren bi-
lloba.

“NUN SALDUTZEN OTE DA”

Nun saldutzen ote da
ardo erejia?
ori esateko ere
badek korajia;
Nafarrutik egiña
dauka birajia,
ez du ezagutuzten
lengo parajia. (1)

(1) Bertso au, emen jarri degun bezela, Errenteri'ko Pello Zabaleta bertsolariak eman zigun. Onek Xenpelarrena zala dio.

Mikela Pello Errotaren alabak, berriz, bere aitarena dala dio, ta erdiaz bakarrik oroitzen da:

Nun saldutzen ote da
ardo erejia?
igualeko litzake
aren korajial...

“GAZTIAK PANPARROIKERIN”

Bertsotan kanpoan izanda, oso lo-premian edo lo-biartuta, Lasarte'ko tabernaren batean sartu zan Pello Errota bein batean, da an iru gaztek bertsotan burlaka ekin zioten.

Jendeak Pellori esaten zion:

—Bota, Pello, bota oieri!

Ta onek:

—Loari ezin diot eutsi, ta nola kantatuko det?

Bañan, azkenean, mai-gañean kuluxka bat eginda, onela kantatu zien:

Gaztiak panparroikerin
nola dirên ekin,
ikusi nautenian
naiko lanarekin,
parra egin nayian
dabiltza nerekin,
errespeto gabeko
iru mutur-zikin.

**Orduan ba omen zuan Pellok konbitea!
Aparia ta nai zuan aña zurrut eman zioten
beintzat. (1)**

(1) Batista Cortajarena, Pelloren billoba.

“ZOZUA”-RI

Asteasu'ko “Panaderi” deitzen zaion tabernan, Naiola'ko Ildefonso, izengoitiz “Zozua” zuana, Pello Errotari bertsoa bota ta bertsoa bota ari zitzaion, al zituan aundienak esaten, gaueko amabietan.

Alakoren batean, onela kantatu zion Pellok:

Oni zer pasa zaio:
kabitik erori?
errepara zaiozu
zere garaiari;
sekula eztet ikusi
oinbeste komeri,
gaubeko amabitan
“zozua” kantari!

An zegoan jende guzia lertu omen zan parrerez, eta “Zozua”-k ez omen zion geiago bueltik eman Pellori. (1)

(1) Asteasu'ko Bautista Cortajarena, Pello Errotaren billoba.

“BERTSO POLIT BAT”

Bertso auek oso ezagunak dira Euskalerrian. Batzuek Andoain'en boteak dirala diote, beste batzuek, herriz, Goizueta'n,...

Txirrita goien omen zegoan, balkoiean, ta Pello, herriz, bean, kalean. Ta onela kantatu zioten alkarri:

Txirritak:

Bertso polit bat kantatuko det
balkoi ontatik kalera,
Pello Errota ikusi eta
nik artzen dedan kolera!
Astiasutik etorri eta
erronkan asi al zera?
laixter uxatuko zaitut nik zu
jetxitzen banaiz or bera.

Pellok:

Arrazoi batez ez dek egundo
ezagututzen personik,
poliki xamar asi aiz baño
ez dek egingo gauz onik;

sekulan iñork etzidak esan
erronkosua naizenik,
balkoi ortatik ez dek jetxiko
ni uxatzeko gizonik. (1)

(1) Bazterretan jaso izan ditudan bertso auen era guziak begien aurrean jarrita, or goien jarri ditugun bezela kantatuko zirala uste izan degu. Emalleen al-daketak auek dira:

Juan Bautista Gesalaga zana, Zaldubi, Zarauz:
1/1: Txiki txiki bat kantatu bear det; 2/4: ez dek
ein bear gauz onik.

Basarri, "La Voz de España", 1946-XII-8: 1/1:
Bertso txiki bat; 1/6: ari bazera; 1/7: denboraz uxa-
tuko zaitut nik; 2/3: dotore; 2/5: ik beste iñork.

Sueskun bertsolaria, Andoain:

Bertso polit bat bota biar det
nagon tokitik plazara,
Pello Errota or ikusita
ematen didan kolera!
Astiasutik etorri eta
arronkaz ari al zera?
ni jeixten banaiz laister joango aiz
etorri aizen bezela.

• • •

Izketa batez ez da probatzen
nolakua dan personik
dotore xamar asi aiz baño
ez dek egingo gauz onik;
santa sekulan ez det aditu
arronkosua naizenik,
balkoi ortatik ez da jetxiko
ni bialtzeko gizonik.

• • •

Inazio Aizpuru, Donostiko kaya:

Begiratu dedanian nik
leio ontatik kalera
gizon ori or ikusi eta
nik artzen dedan kolera!
Astiasutik etorri eta
erronkaz asi al zera?
lengo birian laister juango da
ni jeixten banaiz or bera.

Arrazoi batez ez dek probatzen
nolakoa dan personik,
dotore xamar asi aiz bañan
ez dek ateako gauz onik,
iñork etzirak esan oraindik
arronkosua naizenik,
leio ortatik ez dek jetxiko
ni bialtzeko gizonik.

* * *

Gabino Huici S.J., Goizueta'n ikasia: 1/4: etorri-
tako bidean laister — bialduko zaitut etxera.

PELLOK TXIRRITARI ZIZURKILL'EN

Pellok:

Txirrita orren ibillera nei
sekulan etzait gustatu,
nere iritziz ola dago ta
beira dagonak juzkatu:
bestek ematen dirua eran,
berak ditunak gastatu,
aizkenerako gelditu oi da
nun illundu an ostatu.

Beti galeran ez da tokatzen
bertsolaian ibillera,
bein bear eta tokatu zaigu
erriko jaunen billera;
aberastuta ikusten dezu
olako gizon-illera,
zuk ere zerbait falta badezu
etorri Zizurkillera. (1)

(1) Zizurkil'ko Antton Cortajarena, Pello Errotaren biloba baten semea.

PELLOK TXIRRITARI BERASTEGI'N

Txirrita ta Pello Berastegi'n ari omen ziran bertsotan, eta, Txirrita mutilzarra baitzan, Pellok esaten zion obe lukela praille joango balitz, eta onela bota zion:

Gauen gauerdi tabernan eta
goizean estu ta presa,
pozikan asko juango niñukek
entzutera ire meza,
peskisa ortan utzi ezker
ire kontura eliza,
meza ematen asi baño len
ustuko leukkek kaliza. (1)

(1) Ez nuan kontuan artu zeñi jaso nion.

“KONTZEJURA ETORRI NAIZ”

Pello Errota, bein batean, Ayuntamentura joan zan paper baten billa. Sartu ta an ikusi zuan alkatea, sekretarioa ta kontzejal guziak batzarren batean bilduta zeudela. Bertso bat kantatzeko ta bertso bat kantatzeko eskatu zioten, da onela kantatu zien:

Kontzejura etorri naiz
paper baten billa,
erri txiki baterako
au dek alper-pilla!
tintero eta pluma,
bastoi ta makilla,
pobriak altxatzeko
ai zer kuadrilla!

Bertso au Pello Errotarena bezela jotzen dute aspalditik Asteasu'n. Ala esan zidan Pelloren billoba Batista “Ondartza”-k.

* * *

Oso bertso ezaguna da Euskalerra guzian,

bañan beste batzuk, eta ez gutxik, Udarregi-rena bezela jotzen dute,: adibidez, Basarrik *La Voz de España*'n (2-2-1947), bertsoa era ontara jarririk:

Kontzejura etorri naiz
paper baten billa,
pentsatzen jarrita're
au dek alper-pilla!
pluma eta tintero,
bastoi ta makilla,
pobreak altxatzeko
ai zer kuadrilla!

* * *

Bañan badira Txirritarena bezela jotzen dutenak ere. Oietako bat, Jose Antonio Loinez-Otaño apaiz jauna. Onek era ontara jaso du:

Kontzejura deitu naute
paper baten billa,
gutxienaz badira
irurogei milla,
bastoi eta sonbrero,
txapel ta makilla,
erri txiki bat jateko
a zer lapur-pilla!

Jaun onek beste era batera ere jaso du, bañan era onek bigarren puntuan du bere aldaketa guzia: exeri eta lasai — au dek al-per-pilla!

A L K A N D O R A

Donostia'ko Jose Zapirain, garai artako bertso-saioetan bertsolari-gidari bezela jarduten zan, bertsolariai puntuak eta gaiak emanaz. Bera ere bertsoetan egiten zuana zan.

Ona emen, itzez-itz, nola kontatzen digun Iskiña ta Pello Errotaren arteko gertaera bat. Irakurleak gogoan artu bear luke, Zapirain jaunaren idaz-lan polit au, Pello artean bizi zalarik, idatzirik dagoala:

“Ez ziran oraindik sortu aidian ibiltzeko pixti berri oiek; bañan alaz guztiz, sagardo ona nonbait asten zanian, urruti xamar izanagatik, nola edo ala alderatzen giñan.

Ala arkitu nitzan bein, eta arkitu ziran nerekin batian, Pello Errota eta Ixkiña, Billabona'ko erriyan, sagardo gaiñ-gañeko baten upel onduan.

Etzan arritzekua alako tokiyan alako jendiakin arkitzia. Noiznai ere, elizan baño sagardotegiyan geiago ikusten ziran.

Ixkiña, oitu bezela, zegon panparroi; Donostiyan, erderazko itzakin euskeraz esan oi dana: “*veinticinco* baño dotoriago”.

An zebillen, bat txuliatu, bestia zirikatu,
jende guztien bizkar far eragin azitzen.

Ontan ikusten du Pello, eta, bere alda-
menian nola baldar xamar iruditu zitzaion,
zezen-iltzaliak zezenen aurrian jartzen diran
bezela, zuzen eta arro jarririk, ara zer esan
zieron, ez bat eta ez bi:

Gauza onik ez dago
beñere zurekin,
Pello ikusten zaitut
orain astuakin.
Adieraziko dizut
orrenbesterekin:
baldan-baldana zaude
alkandora orrekin.

Laxter erantzun zieron Pellok Ixkiña'ren
aterakai orri. Ez zuben liburu zarrak biribil-
tzen lanik izan. Ixkiñak azkenneko itza esan
ordurako, abua itxi baño len, onla erantzun
zieron Pellok:

Aitzakiya eman dit
alkandorarena,
badakit ez detela
emen dan onena;
zarra izanagatik
nik au neronena,
ederra ageri zaio,
bañan... besterena.

Aitzgorri'n aituko ziran orduban egintako algarak. Makiña bat far gozo egin zan, baita makiña bat baso sagardo ustu ere.

Ixkiñak, ez ixilik egotiagatik, eraso ziyon berriro itz abekin:

Ikusten zaitubenak
zer esan biar du?
onla izatia zuk
mereziya dezu;
ni beziñ kuriyoso
agertutzeko zu,
alkandora zuriya
ibilli biazu.

Zuriya edo beltza, lixibetan sartu gabe, aguro astindu zuben Pellok. Panparroi bazegon ere, atera zizkan txuliatzeko goguak. Ez al da errotariya, lenbizikuan eta bigarrenian ere, mutututa gelditzen danetakua.

Begira zer erantzun zuben:

Beti aitzakiya du
orrek mingañian,
ara erantzupena
berriz ordafian:
zeorri're ez zabilta
guztiyen gañian,
besteren alkandora
daukazu soñian!

Gero zer gertatuko zan, ez naiz gogoratzen; badakit beti bezelako umore ederrian egon giñala, sagardua orain baño merkiago eta obiago zala, bañan... alkandora, besterena ote zuben? Edo, alkandora bakarra ote zuben besterena?" (1).

* * *

Gregorio Muxika jaunak bere "*Pernando Amezketarra*" liburuan, 12'gn. ipuiean, beste bat aurretik duala, bertso auetan bigarrena dakar. Bañan Ametza ta Pernandok alkarri boteak dirala dio. Auzi au Zapirain jaunaren alde erabaki bear dala, dudarik batere ez da, kantatu ziranean, bera bertan entzule zan ezkerro.

Orra nola dauden Muxika'renean:

Ametzak:

Pernandok nere ona
ezin eraman txarra...
atzean gelditzeko
ni ez naiz mantxarra.
Zuri egiten dizute
iseka ta farra,
ekarri dezulako
alkandora txarra.

(1) "Euskal-Erria", 64, 1911, 479'gn. orri-alde.

Pernandok:

**Prenda artzen dirazu
alkandorarena,
bai dakit ez derala
emen dan onena.
Txarra izanagatik
au da neronena:
zuk ederra daukazu
bañan besterena.**

“FABORE EGIN ZAZU” (1)

“Ni telefonuan ibiltzen nintzan lanean. Egun batean Legorreta'tik Getaria'ra netorren Astiasu ta Aya'tik barrena.

Ni 19'garrengo kintakoa naiz, ta ori lenago zan.

Astiasu'tik pasatzean, Konportako parean, kamioaren ondoan, Pello Errota ikusi nuan zelaian akullu batekin bei bat zaitzen.

Alaxe esan nion:

—Kaixo, Pello; oraindik ere bizi?

—Bai, larru ta guzi.

—Ba, Txirrita Getarian da, lanean argintzan, etxe bat egiten.

—Lau urte pasatu dira, ba, alkar ikusi ez degula. Itxoin zazu pixka batean, bertso bat kantatu bear diot eta...

Auxe kantatu zuan:

Fabore egin zazu
ura ikustian,

(1) Gertaera ta bertsoa, Getaria'n jaso nituan, bañan ez nuan artu emallearen izenik.

olaxe bizitzen naiz
jaia ta astian,
alare kontentu naiz
ni onenbestian,
Txirritari eskumufiak
urrena ikustian. (2)

Nik orduan orain baño buru ohea nuan,
ta besterik gabe ikasi nuan bertsoa.

Getaria'ra etorri ta Txirrita ikusi nuanean.
olaxe esan nion:

—Aizu, Txirrita: Pello Errota ola ta ola
ikusi det, eta zuretzat bertso au kantatu dit.

Ta bertsoa kantatu nion.

Txirritak parra-antzean aditu zuan, da
gero ala galdetu zidan:

—Ondo al dago?

—Oso xartuta...

—Ez uan ba ganadu ederra bere sasoyian!”

(2) Bertsoak poto bat du; emalleak zion, seguru asko ori etzala orrela izango, bañan urte asko pasa dirala ta...

EMETERIO ARRESE TA PELLO ERROTA

Asteasu'ko Jesus Otegi sagardozale fama-
tuak onela galdetu zion, bein batean, Tolo-
sa'ko Emeterio Arrese olerkariari:

—Zere denborako bertsolaririk onena zein
iduritu zaizu?

Emeterio Arrese onek zaletasun aundia
izana zuan bertsolaritara, ta onela erantzun
zion:

—Pello Errota.

—Pello Errota? Zer ba?

—Begira: ni bertso-saio asko ta asko en-
tzuna nago, bañan itz gutxitan Pellok baño
geiago adierazi duan bertsolaririk nere iri-
tzian ez da izan. (1)

(1) Asteasu'ko Batista Cortajarena "Ondartza",
Pelloren billoba. Jesus Otegi'ri berari aditu omen
zion.

SABINA

Pello Errotaren arreba

(1842-X-27 — 1932-II-29)

SABINA

Asteasu'n jaio zan, 1842'ngo Urriaren 27'an, goizeko bostetan, Goikoerrota'n, Pello Errota jaio zan etxe edo errota berean alegia. (1)

Senideetan irugarrena zan, Pelloren urrena jaioa.

Pello ezkondu ondoren, famili guzia Oiarzun'a, Zuloaga'ko errotara, joan zan bizi

(1) "El día veinte y siete de Octubre de mil ochocientos y dos a las cinco de la mañana nació, y dicho día fue bautizada por mi el infraescrito Rector de la Parroquial de la Villa de Asteasu Teresa Savina hija lejitima de Jose Santiago de Elicegui natural de Larraul, y Josefa Ramona de Maiz natural de Soravilla: Abuelos Paternos Gabriel de Elicegui, y Maria Josefa de Aguinagalde naturales de Larraul: Maternos Pedro de Maiz natural de Arbizu en Navarra, y Teresa Antonia de Urreztarazu natural de Ataun: Siendo Padrinos Juan Ign.^o de Elicegui natural y residente de Larraul y la Abuela Materna Vecina de Aduna, a quienes adverti el parentesco espiritual, y la obligacion de enseñar la Doctrina Cristiana. Y para que conste firmé: Dn. Manuel de Usabiaga." (Asteasu'ko laugarren Bataio-agiri-liburua, 192 orri-alde.)

izatera. Arrezkero, Oiartzun'en egin zuan Sabinak bere denbora guzia.

Luis Inazio Beristin'ekin ezkondu zan. Au Katalintxo baserriko maiorazkua zan, da bertan bizitu ziran biak ere eriotza arte. Gizona 1927 urtean il zan, 84 urterekin; ta Sabina, berriz, 1932'ngo Otsaillaren 29'an, arratsaldeko lauretan, 89 urterekin, zarda-dea beste gaitzik gabe. (2).

(2) En el Valle de Oyarzun, provincia de Guipúzcoa, diócesis de Vitoria, a primero de Marzo de mil novecientos treinta y dos, yo el infrascrito Cura Ecónomo de la iglesia parroquial de San Esteban Protomártir, mandé dar sepultura eclesiastica al cadaver de D.ª Teresa Sabina Elicegui y Maiz, hija de D. José Santiago y de D.ª Josefa Ramona, natural de Asteasu, de ochenta y nueve años de edad. Falleció, segun certificación facultativa, a las cuatro de la tarde del día de ayer en el caserío Catalincho a consecuencia de debilidad senil. En el acto del fallecimiento se hallaba viuda de D. Luis Ignacio Beristain, natural de este Valle. Recibió los Santos Sacramentos de la Penitencia, Sagrado Viático y Extrema-Unción, administrados por el Presbítero D. José Luis Lecuona. No consta que haya otorgado testamento. Se le hizo el oficio de sepultura, y ha sido inhumado este dia en el cementerio de este Valle en presencia de los testigos Dn. Miguel Elicegui y D. José Recalde, de esta vecindad. En fe de lo cual lo firmo, fecha ut supra. Lic. Jose Joaquin Uranga. (Oiartzun'go 17'garren il-agiri liburua, 122 orri-alde.)

SABINAREN SEME-ALABAK (1)

Sabinak iru seme ta alaba bat izan zituan: Luis Mari, Jose Manuel, Pedro (Periko), ta Manuela Josefa.

* * *

Zarrena, Luis Mari, sorora sokil austera joaten zirala, zerura begira kolperik jo gabe egoten zan. Aitak ala esaten zion:

—Sokilla jo zak!

Ta semeak:

—Aita: uste al du, berori bezela, sokil josten arituko naizela ni? Beste bide bat eramango det nik, bai!

Ala, Donostia'ra kafe-pintxe joan zan, amairu urterekin. Gero, soldaduskara ez joateagatik, Frantzira desertore joan zan, lenengo Burdeos'a, ta andik Paris'a, dana oñez. Iru lagun omen ziran: Luis Mari au, italiar bat ta bestea beste nazio batekoa. Arbola

(1) Besterik gaztiazten ez bada, atal ontako gauza guziak, Katalintxo baserrian bizi diran Sabinaren ondorengoai zor dizkiegu.

gañetara igota pasatzen zuten gaua. Luis Mari orrek bere izena ta señaik makillan jarriak zituan, zerbait gertatuta ere, nor zan jakin zezaten.

Paris'tik Ameriketara pasatu zan, Buenos Aires'a. Emen hoteletan lan egin zuan.

Bi aldiz etorri zan Ameriketatik. Lenengoan, Endaia'raño, soldaduskako denbora pasatu gabea zualako ta Españian sartzetik etzeukalako. Etxekoak ara joan zitzaizkan. Bigarrenetan, etxera etorri zan bere andreakin. Ameriketara ezkondua zan.

Orain iru bat urte Ameriketara il zan.

* * *

Bigarren semea, Jose Manuel, Asteasu'ra Pello Errotaren semearen eztaietara joan, da an buruko atakia (*meningitis*) izan zuan, da bertan il zan.

Pello Errotaren alaba Mikelak onela kontatu digu Jose Manuel onen eriotza:

“Astiasu'ra etorri zan gure anaiaren eztaietara, ta emen atakia izan-da itxututa gelditu zan.

Neroni ere joan nintzan beragana ta ala esan zidan:

—Ai, nere lengusu maitea! Ez ikusten! Ni bodara etorri ta emen il bear!

Konforme zegoan ura Astiasu'n iltzeko."

* * *

Irugarrena, Pedro, Pello Errotaren besoe-
takoa zan. Periko esaten zioten.

Oiartzun'en ezkondu zan, bañan anai za-
rrenak Ameriketara eraman zuan. Zapate-
roa, barberoa ta igeltseroa zan. Etzan iñoiz
etorri. Orain sei bat urte il zan.

* * *

Alaba, Manuela Josefa, Katalintxo'n jaio,
jaiotetxera ezkondu, bertan bizi ta bertan il
egin zan. Onen alargunari ta seme-alabai zor
dizkiegu emengo argibiderik geien-geienak.

SABINAREN ATERALDIAK

Sabinak dan-dana bertsoan erantzuten omen zuan. Edozer gauza esan, da arek *da-ka*, bertsoan erantzuna. Ezagutu zuten guziak diote, gizasemea izan balitz bertsolaria izango zala, Pello bere anaia bezelaxe.

Aren erantzun da ateraldiak oso xelege ta aguroak izaten omen ziran. Ona emen bildu ditugunak:

* * *

Sabinaren seme batek, Periko zeritzanak, arte pixka bat bazuan pintatzen, da pronostikuaren gañeko azaleko Mariano Castillo'-ren erretratu etxeko paretan pintatu zuan, ta berdiñ-berdiña pintatu ere.

Errenteri'ko kastillanuk ura ikusi ta ola esaten zuten:

—*iAnda: la cara de Mariano Castillo!*

Garai artan Katalintxo'n sagardotegia izaten zan, da, bein batez, mutil batzuk edatera etorri ta ola esan zuten:

—Ara Mariano Castillo emen pintatua!

Ta Sabinak aditu, ta leiotik bertsoa bota zien, bere semeak pintatua zala esanaz.

Orduan gazte aietako batek, emakume batek bertsoa botzearekin arrituta, onela esan zuan:

—Amona: egin da krik?

Ta Sabinak:

—Nik ez, baña ik!

Sagardo-tokitik orduan atereak baitziran. (1)

* * *

Mutil gazteak bazekiten dana bertsotan erantzuten zuala, ta, toreatzeagatik, onela esaten zioten:

—Ayo, atsua!

Ta Sabinak:

—Ni ez nak atsua, demonio paltsua! (2)

* * *

Katalintxo'k aurreko aldeko paretan maitsa zuan, ta bein batez gizon bat, sagardotegira etorri ta maitsa elduta ikusi zuanean, jaten asi zan.

(1) Sabinaren ondorengoak, Katalintxo'n.

(2) Sabinaren ondorengoak, Katalintxo'n.

Bañan Sabinak, etxe barrendik, mats-
-adarren soñua aditu zuan, da ala esan zuan:

—Zein dabil or?

Ta gizonak:

—Ixo, amona, ixo! Ortzak gozatzeko di-
ña!

Ta Sabinak:

—Zer ortzak eta zer agiñak!

Aixa jaten dituk ik bestek egiñak! (3)

* * *

Sabinak gaztetan mutil bat nobio izana
omen zuan, bañan gero tratabideari utzi egin
zioten.

Andik urte batzutara, biak ere ezkonduak
ziralarik, nobio izandako ori ta beste ba-
tzuk bidea konpontzen ari ziran Katalintxo
inguruan, da Sabina andik pasatzea suerta-
tu zan.

Ola esan zuan Sabinak:

—Auxe da lur ederra!

Ta nobio izandako arek erantzun zion:

—Artu ta eraman zazu bizkarrean!

Ta Sabinak:

(3) Sabinaren ondorengoak, Katalintxo'n.

—Bai, nik naiko lurra bazeukat eskubian da ezkerrean; (4)

nik baño ohea artu al uan bazterrean? (5)

* * *

Garai artanazienda-peri aundia egiten zan Oiartzun'en astelenetan. Sabina gaztañ erreak saltzen ibiltzen zan. Sosean amar gaztain ematen zituan.

(Alabak onela esaten zion:

—Etxe-aldeko etxekoandreak gaztain erreak saltzen lotsa ematen du.

Ta amak:

—Bai, sos batzuk artu gabe egongo gaitun!

Alperrik zan ari esatea.)

Bein batez, gaztañak erosi ondoren onela esan zion gizon gazte batek:

—Amona, bat ustela!

Ta Sabinak:

—Fiña izango uan bestela;
demonio pastela! (6)

* * *

(4) Katalintxo'k, eskubi ta ezker naiko terrenua baitzeukan.

(5) Sabinaren ondorengoak, Katalintxo'n.

(6) Parentesis barrenean dagoana, Pello Errotaren alaba Mikelak esana; gañerakoa, Sabinaren ondorengoak, Katalintxo'n.

Garai artan, Errenteria'n, tratua erama-teagatik diru pixka bat eskatzen zuten. Pagatu ta txartel bat ematen zuten. Oiartzun'en, herriz, etzuten ezer kobratzen.

Oiartzun'en karabineruak izaten ziran, da auek ere bazekiten nunbait Sabina zer zan, da egun batez, fruta saltzera zetorrela ikusirik, onela esan zioten tentatzeagatik:

—*Sabina: venga dinero.*

Ta onek:

—*Papel primero, carabinero! (7)*

* * *

Sabinak, San Estebanetan, Oiartzun'go festetan alegia, ur freskua boladuakin saltzen zuan. "Eskofa" esaten zitzaion orri. Maitxo bat ipintzen zuan, da aren gañean ur preskuaren ontzia ta basoak eukitzen zituana. Bera, herriz, beso-muturretan manga txuriak jantzi, ta buruan zapi beltz bat apain-apain jarrita egoten zan. Bostna xentimoan ematen zuan baso ura eskofarekin.

Ala, egun batez, gizaseme batzuk baso ur preskua edatera urreratu zitzaizkan, eta aietako batek onela esan zion:

—*Zu onera etorri al zera testigu?*

(7) Sabinaren ondorengoak, Katalintxo'n.

Ta Sabinak:

—Zu emen izanagatik inportik eztigu. (8)

* * *

Egun batez txartela billa joan zan eta bikario jaunak onela esan zuan, izenez deitzen ziola:

—Sabina Elizegi Maiz.

Ta onek:

—Bai, jauna: amaren aldetik ala naiz. (9)

* * *

Bein batean “Moro” izeneko txakur bat ikusi ta onela esan zion:

—Moro,
gaztetuko aiz gero!

Ta urrena:

—Moro zartu!
Pazientziya artu! (10)

* * *

Pelegrinazio guziak jiratzen zituan arek. da joan omen ziran Zaragoza'ra, ta an dirua

(8) Migel Apezteguia apaiz jauna, Oiartzuarra jaiotzez, orain Tolosa'n bizi dana.

(9) Sabinaren ondorengoak, Katalintxo'n.

(10) Antonia Cortajarena, Pello Errota alaba Mikelaren alaba.

ez gastatzeagatik zer egingo zuan, da elizau gaua pasatzen geratu.

Apaizak joan da ala esan zion:

—Sabina, emen? Fonda, fonda!

Ta Sabinak:

—Fonda? Dirua non da?

Apaizak esan omen zuan:

—Ez dik balio orri deus esateak! (11)

* * *

Sotero zan argia kobratzen ibiltzen zana. Ez-bearren bat gertatu zan Konpañian, eta beste lan-klase bat artu bearra izan zuan. Ta, azkeneko aldiz Katalintxora etorri zanean, ala esan zion Sabinari:

—Bueno, amona; ez naiz geiago etorriko argia kobratzera.

Ta Sabinak onela erantzun zion:

—A, Sotero, Sotero:

ez dek olako portunik arrapatuko atero; oraindik ikusi biat ire bisera ta guzi Satanasen portero. (12)

* * *

(11) Mikela Elicegui, Pello Errotaren alaba, Sabinaren illoba.

(12) Sabinaren ondorengoak, Katalintxo'n.

Katalintxo inguruan kamioa egiten ari ziran, da enkargatuak andregai egin zuan auzoko neska bat, Maria Oria zeritzana; mutil arek uste zuan inork etzekiala, bañan Sabina jakifaren gañean zegoan.

Ala, egun batez, enkargatu orrek onela esan zion Sabinari toriatzeagatik:

—Amona: andregai billatuko al nazu?

Ta Sabinak:

—Bai, bai; billatuko ez diat ba?

Antxe zioztek Joantxenen Joakina ta
[Maria,
ez alare nolanaiko ollanda paria;
eta aiek biak baño obia,
Olazarren Maria Oria! (13)

* * *

84 urtetan, tratu-xestua eramanez, zazpi-retako meza entzutera ta Jauna artzera zi-joala, argirik gabe zetorren bizikletako batek, jo ta lurrera bota zuan. Sabina, ai, ai, ai'ka lurrean gelditu zan, eskumuturra autsita. Bañan bizikletakoak iges egin zuan.

Urrena andik pasatu zanak, amona orrela ikusita, galdetu zion:

—Zer egin zaituzte, Sabina?

(13) Sabinaren ondorengoak, Katalintxo'n.

Ta onek:

—Zer egin nauten? Por Dios! Jo ta bota ta adios!

Bañan bere eskumatur ausiarekin, elizara joan zan, eta meza entzunda ta Jauna artuta etorri zan etxera. (14)

* * *

Len esan degun bezela, semeak Ameriketant zituan; bañan bata, Luis Mari, bi aldiz etorria, ta bestea, Periko, iñoiz ere etorri gabea.

Ala, oiean iya illean zegoala, itz auk esaten somatu zuten bein batean:

—Ai, Periko,
nerekiko,
ni ilko,
ta ni ikustera
zu ez etorriko! (15)

* * *

Iltzeko zegoan egun aietan, etxearen ize-nagatik “Arotxa” esaten zioten gizon bat, bisitatzera etorri zitzaion, onela esanaz:

—Amona bisitatu bear dugu zer moduz dagoen.

(14) Sabinaren ondorengoak, Katalintxo'n.

(15) Sabinaren ondorengoak, Katalintxo'n.

Sartu zan Sabina zegoen gelara ta esan zion:

—Zer moduz, Sabina?

Ta onek:

—Ementxe, ementxe! Il egin bear nik!

—A, zer nai du ba? Koniflora buru zuria bezela azitarako emen gelditzea?

—Ez, motell, ez; ez det nai azitarako emen gelditzea.

Txanda, txanda,

Jaungoikoak emanda!

Mundu ontan betiko izaten lan da!

Ezin egingo zioagu gauz oni deman-
[da! (16)

(16) Sabinaren ondorengoak, Katalintxo'n.

JUAN KRUZ

Pello Errotaren anaia

(1851-I-27 — 1902-VIII-14)

JUAN KRUZ

Asteasu'n jaio zan, 1851'ngo Iibeltzaren 27'an, gaueko amar ta erdietan, Pello. Sabina ta bere anai-arreba guziak jaio ziran errota berean, senideetan zazpigarren da azkena. (1)

Oiartzun'en, Zuloaga'ko errotan, egin zuan bere denborarik geiena.

Gerratean karlistetan ibilli zan.

Andrea, naparra izan zuan: Maria Juana Baraibar Ostiz, Etxaleku'n jaioa.

(1) "El día veinte y siete de Enero de mil ochocientos cincuenta y uno á las diez y media de la noche nacio y el día siguiente fue bautizado por el infraescrito Rector de la Parroquial de Asteasu Juan Cruz hijo legitimo de Jose Santiago de Elicegui natural de Larraul, y Josefa Ramona de Maiz natural de Soravilla. Abuelos Paternos Gabriel de Elicegui, y Maria Josefa de Aguinalde naturales de Larraul: Maternos Pedro de Maiz natural de Arbizu en Navarra, y Teresa Antonia de Urreztarazu natural de Ataun: Siendo Padrinos Pedro Jose de Elicegui natural y residente de Larraul, y Maria Cruz de Maiz natural de Aduna y residente en Sn. Sebastian, a quienes adverti el parentesco espiritual y la obligacion de instruirle en Doctrina Cristiana. Y para que conste firmé: Dn. Manuel de Usabiaga." (Asteasu'ko laugarren bataio-agiri-liburua, 269 orri-alde.)

Sei seme-alaba izan zituzten: Inazio Mari, 2-VII-1880'an jaioa ta urtebeterekin illa; Juana Josefa Martina, 21-VIII-1883'an jaioa ta orain zenbait urte Errenteria'n illa; Manuel Esteban, 29-XII-1884'an jaioa, Montevideo'ra joan ta bertan illa dana; Lukasia, 14-X-1886'an jaioa, bertsolaria bera ere, liburu ontan bertan adieraziko dan bezela; Maria Sabina, 30-IX-1888'an jaioa, Montevideo'n bizi dana, orain zenbait urte andik etorri zana, erderaz ango tonuarekin da euskeraz Oiartzun'goarekin ederki egiten zua-na ta aitak kartzelan jarritako bertsoak oraindik ere kantatzen zituana; ta, senideetan gazteena, Joakina, 20-VII-1891'an jaioa. (2)

Bere anaia Pello Errota ainbat ez, bañan bertsotan erriz-erri maiztxo ibilli oi zan. Alakoetan, saririk bazan, bere anai Pello, Udarregi edo Jose Bernardo Otaño'ren urrena ematen oi zioten beti.

Zuloaga'ko errotan il zan, 1902'ngo Abuztuaren 14'an, goizeko ordubietan, bularretik (*tuberculosis*) gaixotuta, 52 urterekin. (3)

(2) Ikusi Oiartzun'go bataio-agiri-liburuak.

(3) "En el valle de Oyárun, provincia de Guipúzcoa, Obispado de Vitoria, á diez y seis de Agosto de mil novecientos dos, yo el infrascrito Presbítero, Cura Ecónomo de la Iglesia parroquial de San

“EPERRA” (1)

“Gure aitona ta osaba-izebak Oiartzun'en bizi ziran. Josten nik Astiasu'n ikasi nuan, bafian arrezkero, izebetara joanda, bi illabete, illabete edo amabost egun, jakifiak nituan, ango arropak josten.

Agure zar bat bazan orduan Oiartzun'en, “Eperra” esaten ziotena. Badakit nik aren etxea nun zan: Ergoindik aurrera, Lesaka'ra

Esteban Protomártir de este Valle, mandé dar sepultura eclesiástica al cadáver de Dn. Juan Cruz Elícegui y Maiz, natural de Asteasu, de cincuenta y dos años de edad, molinero. Falleció a las dos de la mañana del día de ántes de ayer en el molino de Zuloaga, de muerte natural, ocasionada, según certificacion facultativa a consecuencia de tuberculosis. Era hijo legítimo de Dn. José Elícegui, natural de Larraul, y de D.ª Josefa Ramona Maiz, de Soravilla. En el acto del fallecimiento se hallaba casado con D.ª M.ª Juana Baraibar y Ostiz, natural de Echalecu, Navarra. Recibió los Santos Sacramentos de Penitencia, Sagrado Viático y Extrema Uncion. No testó. Se le hizo entierro de cuerpo presente. Fuéron testigos del sepelio Dn. Luis Rivera y Dn. Nicolas Zulaica, naturales y vecinos de este Valle, labradores. Para que conste lo firmo, fecha ut supra. Martin Erice.” (Oiartzun'go 14'garren il-agiri-liburua, 147 orri-alde.)

(1) Mikela Elicegui, Pello Errotaren alaba.

eztakit andik joaten dan, bañan, andikan aurrera joanda, Naparroako mugan; mikelteak egoten ziran mendi artan, da, andik onuntzago Eperraren etxe ori, etxe zar aundi bat. “Eperran etxea” besterik ez genion guk esaten. Bañan oraindik kristaurik allegatu ez dan bezelako tokia zan ura. Ta nau-sia ere mendi artako modukoa.

Erdi eroa edo alakoa zan. Familia ere alazuan. Kantari aritzen zan. Alabak ere bazituan.

Eperraren kontu asko esaten ziran Oiarzun'en. Onezkero larogei urte baño geiago aditu nituala.

Usariyo txarra zegoan an gure gazte-denboran, iñun egundaño aditu ez dedana, eta eztakit orain izango dan.

Mutil-jendea kuadrillan bildu, ta “Neskatxetara joan biar diagu”. Joan, leioa jo ta neskatxak iriki. Alako moda zan.

Gau batean joan omen ziran Eperraren etxe zar artara ere. Igo omen ziran atso-agureak zeuden leiora. Leiotilla omen zegoan.

Akordatu zan andrea leioa jotzen zutela, ta gizonari ala esan omen zion:

—Ni lo nago, Manu.

Alegia, bera lo zegoala, jeiki ta leioan zein zebillen ikusteko. Ta atsoai agureak:

—Baita ni ere, Gabriela.

Ta mutillak aditu ta:

—Aizak, aizak: aditu al duk? Eperraneko atso-agureak lotan itzegiten ditek!

Aiek parrak!

Alaba aundi bat ere bazuan. Aitaren gisako ero bat zan. Pentsatu: kastillano bat bein etorri gabeko ostatu-eske; mendi artan ikaratu ezetz esaten, ta etxera suia artu zuten ura; alegia, etxera ezkondu, alaba tonta arrekin, eskera etorritako gizon ura.

Bazuan beste alaba bat ere, ta au urte askoan gaixorik zegoan. Gaizkiñak norbaitek sartu zizkala esaten zuten. Alegia, alako neskatxa ederra zala ta gero beti gaizki. Ura sendatzearren, iñundikan ere egiñalak egiten ibilli ziran, bañan iñork etzuan sendatzen. Medikurik etzala ta santutara ta santatara, eta, azkenean, eztakit nora, praile zar batengana eraman omen zuan aitak neskatxa ura, ta praile zar arek ala esan omen zion:

—Jaca'ra —*ciudad de Jaca* izango da— eraman zazute neskatxa au San Juan egunean. Egun ontan prozesioa izaten da, ta, prozesioa kanpoan dabillen bitartean, ondo erreparatu neskatxa oni.

Erri guzian limosna bilduta eraman omen zuten. Ta prozesio-denboran, zomorro beltz-beltz batzuk atera omen zitzaizkion anketa-

ko beazetatik. Ta orduan sendatu. Ala esaten zuten.

Eperra, oso ona ez, bañan, sagardotegietan-eta, bertsotan aritzen zana zan. Gure osaba Juan Kruz, errotaria, artean ezkongai zegoan, da, egun batean, onela bota zion Eperrak gure osaba orri:

Neskatxa gazte balientiak
Maria eta Kontxezi,
errotaria kortejatzen
etzan alperrikan asi;
gau eta egun beti ibilli,
jendiak herriz ikasi,
uso paloma gazte gaxuak
egin ziyoten igesi.

Osabak erantzungo zion noski, bañan arenik eztakit.”

EPERRA'KIN BERTSOTAN (1)

Juan Kruz, Pello Errotaren anaiak eta Eperrak bertso auek bota zizkaten egun batean alkarri. Juan Kruz artean ezkongai zegoen garaia zan, eta andregai billa ibilliko zan nunbait. Eperra, berriz, Ameriketan egona izan bear zuen. Nik nere aita zanari ikasiak ditut:

Juan Kruzek:

Amerikatik buelta eginda
onuntzian Burdeosén,
Eperragandik ango fondetan
propiña ederrik joan zen,
etxera etorri, sillan exeri,
eztu dirurik azaltzen,
jango bazuen aizkora artuta
ikatzkitera joan zen.

Eperrak:

Errotaria asi omen da
agure zarrak mendratzen,

(1) Bertsoak eta gertaera, Errenteria'ko Pello Zabaleta bertsolaria.

diruan galik ez daukat bañan
badakit itzez pagatzen,
oriek orla baldin badira
egiñik ez det ukatzen,
lau probintziyak jira ta alare
andrerik ez dek topatzen.

Juan Kruzek:

Lau probintziyak jira ta alare
andrerik ez da neretzat,
nunbait e berak desiako nau
sui izatia beretzat,
orren alaba zarrena ori
neri asko gustatzen zat,
orpuak eta gerri-aldiak
lirañak zeduzkak beintzat.

Eperrak:

Neskatxa eder paregabiak
Maria eta Kontxezi,
oik kortejatzen errotaria
etzuen oraintxen asi,
ustez disimuluan ibilli,
gero jendiak ikasi,
uso politak eskuetatik
aixa joan zaizka igesi. (2)

(2) Irakurleak konturako zan bezela, au da Mike-
la Pello Errotaren alabak emandako bertsoa bera.

Bein batean usotara joan giñan Naparroa'ra, Santesteban'era. Taberna batean sartu ta agure xar bat ikusi genduan sukaldetokokoan exerita. Gure kuadrillan oiartzuar bat zetorren, eta arek ezagutu ta esan zigun:

—Aizue: Eper zarra dek ori!

Ta nik bertso oiek banekizkin, eta lenengo bota nion. Ura bakarra kantatu nion. Etzan geiagorako denborik izan. Ordurako larogei urtekoa zalarik ere, sukaldetokotik altxa ta makillarekin ni jo bearrez asi zan. Bertso ura iñork zekianik arek uste ez, ta, kolpean entzundakoan, izugarri asarretu.

* * *

Lenengo bertsoa Azkue'k ere badakar: "Cancionero Popular Vasco, n.º 477" (De Sebastiana Mitxelena, de Lesaca (AN):

Amerikatik itzuli eta
onuntzean Burdeoson,
ango fondetan eperrengatik
propina onik omen zen.
Andik itxera etorri eta
dirurik etzen agertzen,

yango bazuen aizkora artuta
laster sasira yoan zen. (3)

Azkuek *eperregandik* minuskulaz jartzen du. Etzuan jakingo emen egazia ez bañan izengoitia zala.

Urrena beste bertso bat dakar onen segiran:

Belaunak pisu, ertzeak zimur
begietako tristura,
zer deabrutako yoan zinaden
goiko mendian kaskura?
Osasunaren konserbatzeko,
gorputzarentzat freskura,
bazter guziak iretsi eta
liberal oien eskura!

Bertso au Juan Kruzen urrengo erantzuna izango da. Au karlista ta Eperra liberala ziran, da orregatik egoki dator azkeneko puntuan diona.

(3) Bertso au, doñua ta guzti, Aita Donostia'k ere argitaratu zuan, "Euskal-Eres-sorta" deritzaion liburuan, Azkue'k dakarren bezelaxe, toki auetan izan ezik: 1/1: Ameriketatik buelta eginta; 1/4: propina ederrik omen zen; 1/6: dirurikan ez omen zen.

“EPERRA, GERRATIAN IXPIYA!” (1)

Eperra agure zar bat zan, bañan ijito-planta alakoa. Zakur batekin eskean ibiltzen zan. Emen, Errenteria'n, askotan izaten zan.

Oiartzun'en, Ergoin'dik gora, Uztapideren etxetik gora alegia, Aritxulegi aldera bi-zi zala uste dut. Etxearen izena, Aiendola.

Bertsolaria izan bear zuan.

“Esku batean Santo Kristo ta
beste eskuan pistola”

esaten duten bertsoak, Eperrarenak dirala entzun izan det.

Beste bertso bat bazan, onela bukatzen zuana:

“*caserio* Aiendola,
ik e nik añeko eskola”.

Gu ume koxkorrak giñan orduan, eta, ikusten genduanean, burlaka asten gintzazkion, oju egñez:

(1) Jose Goñi, Errenteri.

—Eperra, gerratian ixpiya! Eperra, gerratian ixpiya!

Guk ez genekien orduan zer esaten genduan ere, ixpiya zer zan alegia. Bañan bera, bere onetatik atera-ta, arrika asten ziztaigun, ta gu, berriz, korrika itzuli...

(1894)

“PRESIDIYUAN ARKITZEN GERA”

“Lendabiziko zortzi bertsoak Erroman izandutako batek esplikatuak, eta beste seirak, kartzelan amaika lagun geundela, Juan Kruz Elizegik errematatuak”. (1)

1/ Milla zortzireun larogei eta
amalaugarren urtian,
presidiyuan arkitzen gera
estadu pobre batian,
umildadetik sartu gintezke
zeruetako atian.

(1) *Bertso-papera*: “Durango — Imprenta y Librería F. Elosu”. (Arantzazu’ko liburutegia).

Bertso-paperak onelaxe dio, itzez-itzez. Kartzelan jarri zituan, beraz, Juan Kruzek bertso aukeratuak. Dударik gabe, politikaren ixilluren bat izango zuten. Bertso-paperak dakarzkina “lendabiziko zortzi bertsoak”, Salbearen adierazpena dira; “Jaungoikoak salba zaitzala — Ama Birjiña Maria” asten dira, eta oso ezagunak dira Euskalerra guzian, batez ere kostaldean. Juan Kruzenak bakarrik jartzen ditugu emen.

2/ Lagun maiteak, ondo esanda
ala bear da aditu,
argaltasuna gurekin dago,
barrenak ezin kabitu,
kulpa gabeko tormentu oiek
pazientziyan sofritu.

3/ Pekatariyak, barkazioa
eska zaiogun Jesusi,
tentaziotik, al baldin bada,
egin dezagun igesi,
asko kostata zituelako
gure animak erosi.

4/ Jesus mundura etorriya zan
oso enpeño aundiyan,
dudarik gabe pekatariyak
egongo giñan premiyan,
gugatik asko sufritu zuan
Kalbarioko mendiyan.

5/ Ainbeste pena pasatu zuan
zeru ta lurren jabiak,
zergatik geran pekatariyak
batere esker gabiak;
despreziorik ez du merezi
guziyon Redentoriak.

6/ Mundu onetan izan gaitzen
bizitza animosuan,
ill ordurako Ama Birjiñak
artuko gaitu besuan,
gero gloriya goza dezagun
eternidade osuan.

“ERREPELA-JAINKO” (1)

“Sagardotegiak orain baño ugariago izaten ziran garaian, —Oiartzun'en ia ateoro izaten zirala esan oi da—, kupel berri bat asibear zanean, “txoxperri” zanean alegia, edaleak erakartzeko bertsolariak jarri oi ziran.

Gure Juan Krutz, Zuloaga'ko errotako errotaria zan; bañan etxean kupelategia euki-ta, urteoro ontzi bat edo beste betetzea gustatzen zitzaion, udaberri aldean saltzeko. Eta, bera bertsolaria izan-da, etzitzaion asko kostatzen bertsolari-saio bat prestatzea, txoxperri-egunerako, jendearen entretenigarri ta erakargarri.

Ala pentsatu ta alaxe egin zuan urte batean.

Saio-laguna, urrutira gabe, Ergoien'en bertan arkitu zezakean. An zegoan Aiendola baserriko “Eperra”... Bañan “Eperra” gerratean “beltzetan” ibillia zan; eta bere bertso-saioetan “bere barrutira” jotzen zuan beti: eta errian geienak Santa Krutz apaizaren

(1) Manuel Lekuona apaiz jaunak idatzia.

konpañietan ibilliak bait-ziran, jendeak etzitan bere gustuko "Eperraren" bertsoak.

Bañan, urrutira gabe, an zegoan baita Galtzadetako alaba Martxelina ere. Neskaxa formala; bañan kantuan oitua ere bai. Eta Juan Krutzek, neskatxaren aita bitarteko artuta, logratu zuan nolapait Martxelinaren baiezkoa. Eta ola, arratsalde artan Juan Krutz eta Galtzadetako Martxelina izan ziran, Zuloaga'ko errotako balkoitikan jendetza aundi baten aurrean bertso-saioa egin zutenak. Jendearen gustuko saioa.

Berrogeitamar urteren buruan oraindikan gogoan zeukan jendeak saio artako bertso bat. Juan Krutzek Errepela-Jainko'ri —bidez an gertatu-ta— bota ziona.

"Errepela-Jainko", eskale bat zan. Ergoyendarra. Eskale ta "ziñatzalle" gañera. Eskean zebilelarik, ibilli oi zan baita ixilkamixilka karetxak ziñatzen, eta tropesi-billatzen, eta, iak gurutzetuaz, suge-ozkak sendatzen, eta abar. Orretarako, bere errezumoduz gañera, bazekian zenbait belarren zumuz sendagai misteriozkoak prestatzen ere. Errezuetan asko zekiana zan: Kredoa atzekoz-aurrera esaten, adibidez, eta zenbait ezkutuko formula aopean esaten... Gaxo zeuden aurtxoak xango-azpian babarrun-alez ziñatuaz *gatxagiya-gatxagiko* formula ezkutu

bat ere erabiltzen omen zuan. Ez da arri-
tzeko, beraz, sorgin-fama ere izatea askoren
artean errian.

Juan Krutzek-eta beren bertso-saioa izan
zuten arratsaldean, ain xuxen, an gertatu zan
Errepela ere. Ergoien aldetik kale aldera zi-
joan, ziñatze-lanetara nunbait, senda-bela-
rrez betetako bere "eskeko" saskitxoa beso-
tik zintzillik; orduan izan zan Juan Krutzek
bertso au bota ziona:

Komeriya polit bat
esan biat emen,
utzi gabetanikan
geroko, lenbailen.
Errezelotan nago
ala ote zeraden...
zuk partia baduzu
ez dakidan arren...
Errepela, zer berri
dago Akelarren?

JOXEPA IÑAZI
Pello Errotaren alaba

JOXEPA IÑAZI

Joxepa Iñazi, Pello Errotaren bigarren alaba, 1864'ngo Ilbeltzaren 12'an jaio zan.

Neskatxa zalarik Ameriketara joan zan; bertan ezkondu ta bertan il zan orain zenbait urte.

Aren bizitzaren berri jakin nai duanak, ikusi dezala "Pello Errotaren bizitza, bere alabak kontatua", Auspoa 33, 102 orri-alde.

Liburu ontan arkitu dezake irakurleak, Asteasuko'ko sagardotegian bi mutil zarri kantatu zien bertsoa, ta bai ere, bere aizpa Mikela Ameriketara eramán nairik, andik bialdu ziona, ta onek erantzun ziona.

Bertso geiago botako zuan noski bere denboran, bañan, len aitaturako oyetaz gañera, ez degu au besterik arkitu:

“GOGORIKAN EZTAUKAT” (1)

Bein batean, gure aizpa Joxepa Iñazi. Ameriketara joan da bertan il zana, sagardotegian toriatu egin zuten, bertsoan asteko alegia, eta gure aizpa orrek ola kantatu zien:

Gogorikan eztaukat,
lotsa bestetikan,
orra emakumia
naizen partetikan;
toriatzen banazue
aldamenetikan,
ederrak aditzeko
zaute nigandikan.

Ta ori esanda alde egin zuan andik, geiago ez kantatzeagatik.

(1) Mikela Elicegui, Pello Errotaren alaba.

MIKELA

Pello Errotaren alaba

MIKELA

Mikela, Pello Errotaren seme-alabetatik laugarrena, 1869'ngo Abuztuaren 19'an jaio zan.

1893'ngo Urriaren 14'an, Asteasu'ko Ondartza-aurrena baserrira, Antton Cortajarena'rekin, ezkondu zan. Fameli ederra azizuan. Gaurko egunean, 96 urterekin, Donostia'n bizi da bere alabaren etxean.

Berak emandako argibide ta bertsoekin egiña da Pelloren bizitzaren liburua (1): baita ere Pellok jarritako bertsoena (2).

Beraren bizitzaren zenbait gertaera ere, liburu oietan arkitu ditzazke irakurleak.

Mikela ere bertsolari izana da bere denboran. Bere aitaren bizitzaren liburuan, bere bi bertso ditu: bata, egun batez Uztapideri bota ziona (3), ta bestea, Ameriketako aizpari ordañez bialdu ziona. (4)

(1) "Pello Errotaren Bizitza, bere alabak kontatua", Auspoa, 32.

(2) "Pello Errotak jarritako bertsoak", Auspoa, 33.

(3) Auspoa, 32, 26'gn. orri-alde.

(4) Auspoa, 32, 105'gn. orri-alde.

Ona emen, berriz, 96 urterekin, bere aitar-
ren omenaldia ospatu ondoren, moldatu di-
tuanak:

1/ Adoratu dezagun
gure aita zana,
gizon txiki pobre bat
munduan izana;
sekulan etzan aitu
aren almazena,
relijosua ta
izketan zuzena.

2/ Meza nausia Asteasun (5)
ikusi etzana:
iru seme aldarian
errikoak danak,
gero predikatutzen
Lekuona jauna,
nere aitaren bizitza
esplikatu dana.

3/ Erregali eder bat (6)
uste gaberikan,

(5) Pelloren omenaldi-eguneko Meza Nausia aita-
tzen du. Iru erriko seme ziran aldarean meza ema-
ten, ta Juan Mari Lekuona apaiz jaunak egin zuan
sermoia.

(6) Asteasu'ko alkateak, erri guziaren izenean, zi-
llarrezko errosario bat erregalatu zion Mikelari. Ba-
ñan onek, egun artako emozioarekin, ainbeste ta ain-

oso gelditu nitzan
aturditurikan,
grazirik eman gabe
aldegin andikan,
triste etorri nintzan
Asteasutikan.

4/ Laroi ta amasei urte (7)
kunplitu ta bereala,
pentzatzen det birian
asiya nagoala;
aditzen badezute
ni illa naizela,
errezo txiki bana
esan dezatela,
zeruan sartu dedin
lenbailen Mikela.

beste ezaguni agurtu bearrarekin, eta artean gaixo egon berri zegoalako, ondo-eza txiki bat izan zuan azkenerako. Geroztik, jendeari eskerrak ez emanaren pena gelditu zaio. Ala esan-erazi zion Basarriri radioz. Au bera adierazten du bertso onetan.

(7) Omenaldia, 1965'ngo Uztaillaren 11'an egin zan. Urrengo illaren 19'an 96 urte kunplitu zituan Mikelak. Orduantxe jarriak dira bertso auek. Euskalerrian iñoiz izan ote da, edade ortan bertsorik jarri duanik?

MIEL ANTON
Pello Errotaren semea
(1872-III-26 — 1936-II-11)

MIEL ANTON

Miel Anton, Pello Errotaren semea, Asteasun, Goiko-errotan, alegia bere aita ere jaio zan etxe berean, jaio zan, 1872'garren urteko Martxuaren 26'an, gaueko amarretan. (1)

(1) "En la Villa de Asteasu, correspondiente a la provincia de Guipuzcoa, Obispado de Vitoria, a los veintiocho días del mes de Marzo del año de mil ochocientos setenta y dos yo el infrascrito presbítero cura párroco de la iglesia parroquial de San Pedro de esta dicha villa de Asteasu bauticé solemnemente a un niño que nació en la casa denominada Goico-errotita sita en la jurisdicción de esta villa a las diez horas de la noche del día veintiseis del mes y año antes indicados, hijo legítimo de Pedro de EliceGUI, natural de esta villa, molinero, y de Joaquina Antonia de Bengoechea, natural de Cizúrquil, ambos vecinos de esta villa, siendo sus abuelos paternos José de EliceGUI, natural de Larraul y vecino de Oyarzun y Josefa Ramona de Maiz, natural de Soravilla, ya difunta, y los maternos José Antonio de Bengoechea, ya difunto, y Josefa Ignacia de Lasa, ambos naturales y esta vecina de Cizurquil. Se le pusieron por nombres Miguel Antonio y fueron sus padrinos Miguel Antonio de Bengoechea y en su lugar Tomás de Bengoechea, su hermano carnal, ambos naturales y vecinos de Cizurquil, casados y de oficio labradores, y Teresa Sabina de EliceGUI, natural de esta villa y vecina de Oyarzun, soltera, cuyo padre es molinero, testigos Bernardo Gozategui,

Zortzi senidetatik bostgarrena zan.

Aitari "Pello Errota" bezela, semeari "Miel Errota" esan oi zioten; bañan "Miel Anton" ere bai beste batzuek.

Ez dakigu noiz asi zan bertsoan. Gazterik seguru asko, aditu izan oi degunez, ta bai bere bertso batzuek aditzera ematen dutenez. Bañan ez omen zuan jendearen aurrean kantatzen, ez omen zan plaza-gizona.

Ogei ta bi urte zitularik, Udarregiri bertso-sail bat jarri zion, Azpeitiko premioaren ondoren sortu zan sesio gordin-berotan bere aitaren alde arpegi emanaz.

Bere aita bezela, erreztatzen jarduten omen zan askotan, errotarria pikatzen, galbaian edo beste errotako lanetan ari zalarik.

Eskeko jendeari maiz ematen zion etxean gau-ostatua, bañan, olako etxetan su errexartzeko gauza asko izaten baita, aurrez poxpoluak kentzen zizkien.

Famili ederra azi zuan: Josefa, Pelloren besoetakoa; "Concepción Micaela", Mikela Pelloren alabaren besoetakoa; Maria; Antonio, urtea baño len illa; Pedro, errotan bizi dana; Maria Luisa, oso umerik illa; Manuel;

natural y vecino de Cizurquil, y Justo German de Bengoechea, natural y vecino de Asteasu. D. Faustino de Ariceta." (Asteasu'ko elizako seigarren bataio-liburua, 150 orri-alde.)

Gregorio; Franzisko, gerratean illa; ta Pilar.

1936'ngo Otsaillaren 11'an il zan, goizeko amarretan, 63 urterekin. (2)

(2) "En la villa de Asteasu, provincia de Guipúzcoa, diócesis de Vitoria, a doce de Febrero de mil novecientos treinta y seis, yo el infrascrito Cura ecónomo de la iglesia parroquial de S. Pedro Apóstol, mandé dar sepultura eclesiástica al cadáver de D. Miguel Antonio Elicegui y Bengoechea, natural de esta villa hijo de D. Pedro y de D.ª Joaquina Antonia, de sesenta y tres años de edad, de profesión labrador. Falleció, según certificación facultativa, a las diez de la mañana del día anterior en la casa denominada Goicoerota de esta parroquia a consecuencia de caquesia física. En el acto del fallecimiento se hallaba casado con D.ª María Pilar Iceda, natural de Aya (Guipúzcoa). Recibió los santos sacramentos de Penitencia, Viático y Extrema-Unión administrados por el infrascrito cura ecónomo. No consta que haya otorgado testamento. Se le hizo el oficio de sepultura y ha sido inhumado el día de hoy en el cementerio de esta villa, en presencia de los testigos D. Roque Machain y D.ª María Machain, vecinos de esta villa. En fé de lo cual lo firmo, fecha ut supra. Lorenzo Azpiazu." (Asteasu'ko seigarrren il-liburua, 147 orri-alde.)

AITA-SEMEAK BERTSOTAN

Pello Errotak astoa ta idia larrean ibilli oi zituan etxe inguruan. Ala, bein batean, astoa errotako kanala ta erreka bitarteko makaldian zebillen.

Bañan, alako batean, ekaitza sartuta, urak golpean azi ziran. Orduan aitak semeari astoa etxera ekartzeko agindu zion.

Semea igaro zan kanalaren beste aldera. Bañan etxera ezin etorririk gelditu zan, astoak uretan ezin pasa baitzuan.

Aita, berriz, kamiotik begira zegoan, da, semea ala ikusi zuanean, bertso au kantatu zion:

Komeriya polit bat
igaro zait neri,
astoa ezin pasa
errekan igari;
aitak esaten dio
bere semiari:
Motell, kontu egiyok
ere anaiari.

Semeak, ordea, onela erantzun zion:

Semiak errespuesta
emango du trebe,
gaztia izanarren
ajolikan gabe;
etxian bizi eta
ez nekin batere
bedorrek zituanik
orrenbeste seme. (1)

(1) Miel Anton, Pelloren seme bakarra baitzan orduan.

Gertaera, Pelloren billoba ta Miel Antonen semea-ri, Pedro Elicegui'ri, jaso da. Bertsoak, berriz, Andoain'go Patxi Sueskun'i.

Ermani'ko Antonino Pagolak, ordea, bertso auek Udarregi aita-semeak kantatuak dirala esan zidan. Bertsoak onela eman zizkidan jaun onek:

Komeriya polit bat
igaro da ori,
astoak ezin pasa
urian igari;
aitak esaten diyo
bere semiari:
Ondo kontu akiyok
eure anaiari.

Errespuesta emango det
umil eta trebe,
gaztia izan arren
ikaratu gabe;
nere aitak zituen
orrenbeste seme,
ori nik ez nekiyen
berak esan gabe.

Serafin Baroja'k ziri-bertso edo *epigrama* bat du, "Asto kontuak" deritzaiona eta gertaera onekin antz aundia duana.

ERNIYO'RA JOAN ZIRAN NESKATXAI (1)

Astiasu'tikan neskatxa batzuk Erniyo'ra joan omen ziran. Gure anai ta bere lagunari ezer esan gabe, berak zerizkienakin egin omen zuten ibillera.

Gero, andik bapo-bapo etorrita, kalean or ibilli omen ziran dantza-soka ateratzen.

Ta gure anaiak bertsoak jarri zituan, da bere lagunai ala esan zien:

—Aizue: kanta auek kanta bear dizkiagu.

Ala, kalean, jo goia ta jo bea, kanta oiek kantatzen ibilli ziran.

Gero nexkatxa aiek parte eman da mutil danai kontzejura otsegin zieten. Gure anaia artean mutil gaztea zan, da aitari esan zion:

—Aita, ola ta ola dozen erdi bat kanta neska oien ibillerari jarri dizkiot, ta gero kalean kantatu ditugulako, danai kontzejura otsegin digute.

—Ez al dezute iñor izendatu?

—Ezta iñor ere.

(1) Mikela, Miel Antonen arreba.

—Izendatu gabeen iñor ez da galduko. Ik esan bear dek gure erentzia dekala, eta, iñor ez izendatu ezkeroz, ezin ditekela galerazi kantari ibiltzea.

Ala, joan ziran, da beste mutil tontallu aiek danak duro bana multa eman zuten. Orduko durua asko zan.

Gure anaia bakarrik gelditu zan. Ala esaten omen zuan:

—Nik kantatuko dizkiot berorri ere. Iñor ez da izendatzen...

Bañan azkenean arek ere pagatu bearra izan zuan. Gero gure aitak ari esan zizkanak!

Nexkatxa bat omen zuten txurrutean ondo xamar gustatzen zitzaiona, ta arentzat jarri zituan bertsorik geienak.

Bertsoak olaxe ziran:

1/ Lengan neskatxa bat
izan da Erniyon,
gurutze santuari
promesa egin ziyon,
esan dedan kasuan
kunplitu nai ziyon,
aidanian zatuai
kontu egin ziyon.

2/ Gurutziari mingañez
promesa egiña,
baño berekin zuen
botika atsegiña,
bazan noski zatuai
zeñek kontu egiña,
bat zan ardo-maistra,
eztakit zein baiña.

3/ Kapiak eta kopak,
maatsez postriak,
bakoitzak duro bina
baditu kostiak,

... ..
... ..
... ..
... ..

4/ Emakumiak biderako
zuten arraultz bana,
... ..
... ..
iñork eskeintzen ez ta
neskatxa orrek pena,
ark jango lituke eunian
amabi dozena.

5/ Neskatxa berak ala
kontatu omen zuan,
ta guztiya gezurra
esango etzuan,
serbitzu ona du orrek
janaren kutsuan,
orrek bi duroena
laster jango zuan.

6/ Oin kalera sarrera
pestagarria zan,
kuadrilla orren tartian
nik eztakit zer zan,
gero plazara junda
asi ziran dantzan,
danak *treinta-cuarentan*,
komeriya an zan.

6/ Orra neskatxa orren-da
kasua akabatu,
oik nola ibilli ziran
nai nun deklaratu,
izenez ifior ere
ez det separatu,
kulpak zeñek dituzuen
zeok enteratu.

NESKAZAR BATI

Asteasu'ko neskazar bat, Joxepa Iñaxi izenekoa, atso bizarduna zan, da, Ernio'ko pestetan, ango buelta Miel Antonekin egin nai zuan, da onek ezetz.

Bueltakoan, neskazar ori oso asarre omen zegoan, joan gabe gelditu zalako.

Ta jendeak:

—Botayok bertsoa, Miel Anton, botayok bertsoa.

Ta onela bota zion:

Joxepa Iñaxi, nere biyotza,
etzaitez jarri asarrez,
gorputz guziya euki biazu
okupatua bizarrez,
izkutukoak utsa lirazke
bistan ezpalitz ezerrez,
Miel Errota argatik dago
arrimatzeke bildurrez. (1)

(1) Agustin Ordozgoiti, astiasuarra, Getaria'n bizi dana.

Gertaera: Batista Cortajarena, Miel Antonen illoba.

ANTIGUA'KO ANDRE ALARGUNARENAK (1)

Antigua'ko alargunarenak ere gure anaiak jarri zituan.

Andre ori alargundu egin omen zan, seme batekin. Oso seme jatorra omen zan. Bero-gei urtekoa omen zan ama, ta semea amalau urtekoa, Bertsoetan onela dio:

... ..
... ..
... ..
... ..

berrogei urte izan biar du
andre orren edadia,
gazte txoruak bezela dabil,
a zer formalidadia!

Erederua antxe zedukan
illagatikan senarra,
amalau urteko semia ta
izarra bezin ederra,

(1) Mikela, Miel Antonen arreba.

errespetoko eta umilla,
ez ama bezin zabarra,
lastima ez al da gizarajuak
lots oiek artu biarra?

Morroia ere ba omen zuan etxean andre
alargun orrek. Ta, lapurra ta mozkorra za-
la-ta, etxetik bialdu zuan; bafian alkarrekin
modu itxusian ibilliak omen ziran, ta, ka-
tiatuta, aur egiteko alegia, gelditu zan andre
ori.

Nola zegoan akordatu zanean, morroia be-
rriz ekarri zuan. Artean emen ezkontzeko
edaderik etzuala ta Prantzian ezkondu ziran.

... ..

... ..

... ..

... ..

... .. Prantzira juanda

biak egin dute jira,

ezkon baziran edo ez baziran

alkarrekin bizi dira.

Ta lengo gizonaren aldekoak —aitak edo
anaiak— enteratu ziranean, gure anaia-
rengana etorri ziran, bertsoak jarri bear zi-
rala-ta.

Oso bertso politak jarri zituan. Neronek

eskribitu nituan. Pena aundia da oietako
kanta-paper bakar bat ere ez gorde izana.

Lengo senarrarengatik beti gaizki esaka
ibiltzen zan andrea omen zan, ta onela esan
zion bertso batean:

Emakume orrek bere gizonai
artu zizkion zeluak,
... ..
... ..
neskatxarekin zebilela ta
sekulako errezeluak,
ola dabillen emakumiak
merezi ditu paluak.

Beste bat ere bada, gizona il zitzayola ta...

... ..
... ..
emakume orrek bere senarra
eman zion
aldi bateko itzala,
aditutzian gizarajua
kulpa gabe ari zala
iruritzen zat gizarajua
beste min gabe il zala.

Azkeneko bertsoan onelaxe esaten zion:

... ..

... ..

... ..

... ..

betiko zure gaizki esatiak
eragiñ azi dit gañez,
ikasi eta kanta itzazu
siaskari eragiñez.

Aur egiteko zegoala, ta bertsoak ikasteko,
ta gero siaskari eragiñez kantatzeko, alegia,
laister etorriko zan txikiari eragiñez.

Ederki jarri zuan gure anaiak pasadizo gu-
zia.

Inprentatu ta gero, Donostia'n, Loyola'n-
ta, ortxe ibilli ziran kanta-paperak saltzen.
Bañan atsoaren aldekoak sartu ziran ta agin-
tariak debekatu egin zuten paperak saltzea,
bañan aiek illunabarretan joan da sagardote-
gi inguruetan bota oi zituzten paperak, eta
billatzen zituana letu ta enteratu egiten zan.
Aiek jendea enteratzeagatik jarri zituzten
bertsoak, eta etzuten dirurik bear.

Ta osabari, jornalaz gañera, propina aun-
dia eman zion gizon arek.

Lenbiziko aldiz etzizkan kontuak bear be-
zela esplikatatu; gero asko kontu geiago espli-
katu zion beintzat.

Ta gure anaiak onela esan zion:

—Nik, kontu oiek guziak lenago esplika-
tu bazizkidazu, kanta oiek askoz ederkia-
go jarriko nituan.

Pena izaten zuan.

Emakume ura, bera gaiztoa izanik gizona
gaizto egiten ibiltzen omen zan beti. Orain
alakoak badira, ta orduan ere izango ziran,
gaiztakeri herririk ez omen da ta...

BERE SEME GREGORIOREKIN

Miel Anton ta Gregorio, bere semea, etxe ondoko mendira zijoazen, ta, ango aritzak igartzen asiak zirala ikustean, onela esan zuan Miel Antonek:

—Galtzen ari dituk gure aritzak!

Ta semeak:

—Oiek ondatu ditu gaitzak!

Ta aitak:

—Ik jun da senda itzak! (1)

(1) Batista Cortajarena, Miel Antonen illoba.

B E R T S O B E R R I A K

ASTEASU'KO MISIO SANTUEN GAÑIAN JARRIAK

1/ Milla ta bederatzi eun da
emezortzigarren urtian,
misionero bi izan dira
Astiasuko partian,
premiya ere bazala uste det
jende askoren artian,
oien sermoiak ez dira izan
gure animentzat kaltian.

2/ Martxuaren oi ta biyan asi
zaigu misiyo santuba,
bertso berriyak ateratzeko
artu det pentsamentuba,
bear bezela oiek jartzeko
eskas daukat talentuba,
Jesus maitia, argi zadazu
nere entendimentuba.

- 3/ Aita oriek ots egin dute
pulpitutikan arrena,
kontzientziko kezka dala
munduko gaitzik txarrena,
lendabiziko esamiñatu
bear degula barrena,
animarentzat orixe dala
gauzarikan biarrena.
- 4/ Kukurrukuba jotzen zigula
kontzientziko ollarrak,
alare lasa eoten gerala,
ain giñadela dollorak,
anima baño geiago maite
urriak eta zillarrak,
konpesatzera juan gaitzez eta
ez egoteko bildurrak.
- 5/ Zenbat alditan edozer moduz
egiten degun pekatu,
kontzientziya esamiñatzen
bear degula nekatu,
dianak diran bezela esan,
bat bakarrik ez ukatu,
etsaiakiko aiskireantzak
nai baditugu bukatu.

- 6/ Ezagutzeko nolakua dan
Jaunaren aunditasuna,
ainbeste bider ofendituba
artzeko damutasuna,
andikan ekarriko degula
animako osasuna,
pekatariya, au da preziso
zuri komeni zazuna.
- 7/ Alde batera utzi biagu
pekatuako biria,
eta geiago Jaungoikua ez
openditzeko iria,
propositubak agintzen duban
kondiziyua ori'a, (1)
dotriñak ori agintzen digu,
au da egiteko guria.
- 8/ Laugarren orrek agintzen digu
konfesatzera guazela,
ortan zabarrak asko gaude
nerau aurrena naizela,
pekatu danak aitortutzeko
dianak diran bezela,
gañerontzian gure animen
kalte aundiyak datozela.

(1) ori'a = ori da.

9/ Pekatubakin zikindu gendun
inozentziko jantziya,
garbitutzeko preziso egiñ
biagu penitentziya,
kunplitzen badu konpesoriak
emandako sententziya,
satispaziyua berekin dauka,
libre da kontzientziya.

10/ Jaiuak eriyotza zor degu
pekatubak ekarriya,
noiz ez dakigula datorrena,
gauza ikaragarriya,
zeñen estuba izango ote da
orduko animan larriya,
zuzen ez badago inpernura,
au da lastimagarriya.

11/ Anima kontubak ematera
joango da ill onduban,
Jesus umillak galdetuko'yo:
"Zer egin dezun munduban?
ni serbitu ta amatutzeko
ordena artu zenduban",
ta pekatari errukarriyak
zer esango du orduban?

12/ Nere kristaubak, birian degu
zer dakar azken juiziyok,
gorputz da anima Josepetara
joan biarra guziyok,
aldendu-azi egiten digu
munduban zenbat biziyok,
emen aztuta egon danari
an akordatuko zayok.

13/ Juez justubak emango digu
sententziya edo epaya,
au da: zuk egindako obrari
tokatzen zayon tokiya,
merezi degun majiña batek
artu biagu jipoya,
despreziatu degulako emen
zeru ta lurren patroya.

14/ Geron animak galtzen baitugu
gerok gerala meriyo,
juez justuba jarriko zaigu
zelai santuban seriyo,
onari gloria ta gaiztuari
inpernura ainduko diyo,
ai zer partira negargarriya
eternidadeko ariyo.

15/ Aita oriyek beste saio bat
egin due dotriñetik,
Jaungoikua amatu bear dala
gauza guztiyen gañetik,
txit borondate aundiyarekin
biyotzez da mingañetik,
amar mandamentubak orixe
jartzen due estrañetik.

16/ Begira emen nola daukagun
bigarren mandamentuba,
debeekatutzen du blasfemiya
gañera juramentuba,
ez nolanaï autan ibiltzeko
Jaunaren izen santuba,
errespetuan itz egiteko
izan zagula kontuba.

17/ Irugarrena aitatu biet
piskatxo bederenikan,
meza osoa entzuteko ta
ez egiteko lanikan,
ez pentsatzeko artatik iñor
aberastuko danikan,
Jaungoikuak kastigatzen dula
nundikan edo andikan.

18/ Obligaziyo askoren mende
gurasuak gera bizi,
aur inozente gaxuak danak
guk bear ditugu azi,
dotriña ondo erakutsi ta
bire txarrak galerazi,
zartuta ez da samurragua,
gazte dan artian ezi.

19/ Mundu onetan baldin izaten
bada guraso zabarra,
eunen batian egingo diyo
oso justizi gogorra,
zergatik daukan bere ta umien
kontuba eman bearra,
alper alperrik denbora joanda
egingo degu negarra.

20/ Seme-alabak, onratu itzazue
zere aita eta ama,
ori bera da gero zerorri
neurtuko zaituan kana,
errespetua zor diyeguna
begiramentuba ona,
au da laugarren mandamentubak
erakutsitzen diguna.

21/ Iñor ez iltzia agintzen digu
bosgarren mandamentubak,
gorputzari ere ez emateko
geyegizko alimentubak,
zentzuba galduta ibilli gabe
ateratzeko kontubak,
orla ibiltzia ez du agintzen
Jaunaren lege santubak.

22/ Biyotzetikan gorrotorik ez
edukitzeko iñori,
zer egin zuban begiratzeko
guziyon Jabe Jaunari,
gurutzian josita zegola
barkatu ziyen danari,
ejenplo ederra ark eman zigun
ikasi nai dubanari.

23/ Seigarrenian zerbait itzegin
nai nuke pulamentuz,
garbiyak izan gaitezen itzez
obraz eta pensamentuz,
biziyo ori noraño joan dan
ez liteke esan kantuz,
betiko anima galdu ez dediñ
ibilli gaitezen kontuz.

- 24/ Biziyo orri bire luzian
zabaltzen zaio aiena,
artatik kondentzen omen da
animarikan geiena,
atsegin piska bategatikan
gero betiko etsaiena,
auxen da gaurko gazte askori
bururatzen etzaiena.
- 25/ Ez ostutzeko agindutzen du,
beira zazpigarrenari,
beretzat nai ez duban gauzarik
ez egiteko iñori,
erreparatu deiola ondo
atal-buruko kanari,
kastigu aundiyak etortzen zaizka
gaizki portatzen danari.
- 26/ Zazpigarrenak ikuitzen gaitu
komertzianta guziyak,
nola pobriak ala aberats,
maiztar eta nagusiyak,
geiegi tiratzen gaitubela
munduko irabaziyak,
kontubaz egin biaitugula
geren saldu-erosiyak.

27/ Zortzigarrenak eragozten du
faltso testimoniya,
eta gezurrik ez esateko
izan zagun jeniya,
duban gauzetik karidadia
alkarganako uniyua,
baña bestera egon bear du
gaur askoren jeniya.

28/ Beatzi eta amargarrena
esango ditut itz biyan,
lenago oiek sartutzen dira
seyian eta zazpiyan,
ondo goardatzen baditugu
guk borondate guztiyan,
zeruba agindutzen dizuet
juramentuban azpiyan.

29/ Amar mandamentubak ikasi
giñituben dotriñian,
asko ibiltzen bagera ere
oiek ezin egiñian,
Jaungoikua amatu biar degu
gauza guztiyen gañian,
ta projimua gerok bezela
amoriyo berdiñian.

30/ Mandamentu santu oiei eman
bear diyet despedira,
bi bide jartzen ditue oiek
ezkerrera ta eskubira,
esan ditudan kondiziyuak
ondo egiten ez badira,
bat bakarrikan ez da sartuko
zeruetako glorira.

31/ Bi bide gure animarentzat
nolabait diran gertatu,
zeruba guretzat egiña da,
gerok biagu portatu,
Jesus umillak ez gaitzala arren
ezkerrera apartatu,
pekatariyak bildur gaitezen
au ez dakigun gertatu.

32/ Kalbariyora Jesus umillak
eraman zuban arbola,
ikusten degu esku ta oñak
josirikan an dagola,
gure amorez ixuri zuban
bere zañetako odola,
pekatariyak bizi biagu
ori goguan degula.

33/ Gizona salbatzeagatikan
Jesus nola ibilli zan,
sinisten degu mundu onetan
gustorik etzubela izan,
bere korputza eta anima
utzi zituben kalizan,
bisitatzera sarritan goazen,
antxen daukagu elizan.

34/ Aita Baertel izandu degu
predikadore abilla,
beste lan gabe ibiltzen dana
anima galduben billa,
guri erakutsi eziñikan
atera du zenbat bulla,
Jaunari eske ari gerade
berriz etorri dedilla.

35/ Aita Azkue izandu degu
arren laguna bestia,
pekatariyak gonbertitutzen
aren alegin tristia,
zergatik degun gure anima
Jesusi asko kostia,
pena aundiya artuko luke
etsayen mende uztia.

36/ Mesere aundiya izandu degu
misiyu oik ikusiya,
ejenplo ederra pranko badegu
jaun oieri ikasiya,
gure erriyan zabaldu due
galduko ez dan aziya,
Jaunak deiela urte askuan
ondo izateko graziya.

37/ Erretore jauna dadukagu
oraiñ etorri berriya,
oraindik gaztia dalarikan
talentuz ez da urriya,
mesere aundiya egin digu
gizon oyek ekarriya,
pake santuban dana jarri du
Asteasuko erriya.

38/ Don Lorenzo Azpiazu da
gure parroko dagona,
aztuko etzaigu guri
bedorrek egin diguna,
zorionian Aita oriyek
ekarri ditu gugana,
erri guztiya kontentu daude,
biba erretore jauna!

39/ Graziyak eman bear dizkiyot
Ayuntamentu jaunari,
misiyuari segitu'yue,
utzi etxeko lanari,
ejenplo ederra eman digue
erriko jende danari,
baita gustua kunplitu ere
Baertel da lagunari.

40/ Pekatariyen Ama, gugatik
egin biezū erregu,
munduban bizi geran artian
zure laguntza biagu,
zuri jarraitzen baldin ba'izugu
zeruba dago seguru,
Migel Elizegi'k au desio du,
emen komeni bazaigu.

IKUSI: Bertso-papera, moldiztegiaren izenik ga-bea, Migel Anton Elizegi'ren semeak eskura emana, moldiztegiaren zenbat utsegite berak zuzenduta.

AITA ZANARI

Bertso auek Miel Antonen seme batenak dira, Pedrorenak, gaur egunean Pello Errotaren izen ta apellidu berakin errotan bizi danarenak. Aita paltatu ta lengusuak, Batistak, bertsoak jarri zituala ikustean (1), gogoak eman zion berak ere zenbait bertso moldatzeko.

1/ Nik aitatu bat eman biayot
neronen aita zanari,
egun batzuek badira il zala
ta etzat aztutzen neri;
oietik agur bat egin zigun
lagun da familiyari,
mundu ontatik joan zan eta
ezta geiago ageri.

2/ Mundu ontatik joan ezker
ezta geiago bueltikan,
guk ez genduan asko pentsatzen
ordun il biar zunikan;

(1) Batistarenak liburu ontan bertan geroxeago datoz.

eriyotz ona izandu zuan,
ez nuke biar penikan,
bañan askotan goatutzen zat
ezteala geio aitikan!

3/ Alde oitatik bazijoala
berak antza eman ziyon,
nunbait Jesusek berarengana
orduan deitutzen ziyon;
emendik ere amaika obra
eder asko egin ziyon,
an eztakigu zer sententzia
berari emango ziyon.

4/ Lau seme eta lau alaba gu
utzi ginduan munduan,
on-onak izateko esanda
geren amaren onduan;
txikitan illak seme-alabak (2)
an zitun berriz zeruan,
desio diot gerta dedilla
bera aien inguruan.

(2) Antonio ta Maria Luisa, urtea baño len illak.

B E R T S O B E R R I Y A K
UGARTEMENDIA'K JARRIYAK (1)

- 1/ Milla ta bederatzireun da
ogei ta amaseigarrena,
Otsaillan eguna señalatzeko
gendun amaikagarrena;
entiarrora joan nintzaden
Migel Errota orrena,
danak guztiyak esaten zuten:
“Onek utzi digun pena!”,
eta nik nola ez nun artuko,
ainbeste maite nubena!
- 2/ Entiarruan egun orretan
antxe nitzaden tokatu,
nik bakarrikan enun pentsatu,
asko nituan topatu;
lau lagunek bizkarrian da
beste lau zintetatik artu,
iru estandarte aurrian da
zer jende zan nork kontatu?
Oriyek danak etziran jungo,
bera ez balitz portatu.

(1) Juan Jose Ugartemendia, “Rinko” izengoitiz, Asteasu'ko Lizola-goine baserrikoa, orain Billabona'n bizi dana.

3/ Migel Errotai il zan bezperan
nik egin niyon bixita.

Esan ziran: "Juan Jose, nua
danok guziyok utzita".

Erantzun niyon: "Migel, al zaude
orretaraño etsita?"

Malko ederrik ixuri nuben
biyok izketan jarrita;
lastima ez al da au ill bearra
orain ederki bizita?

4/ Migel Errota, au esan gabe
nik etzaitut utziko,
zure itz batzuek gogoan ditut
nere denbora guziko;
famatutzia merezi ez bazan
ni enitzaden asiko,
zuk bezelako ejenplorikan
guk ez deu erakutsiko,
gizon langilleik, estimatugoik,
etzan munduan biziko!

5/ Errespetua gizon orrek zun
etzian eta elizan,
kanpuan berriz egundo okerrik
iñorekin etzun izan;
ejenplo onak guri erakusten
or beti ibilli zan,
danak guztiyok maite genduan
txit gizona baizan,
ura ainbeste mundu onetan
gu eziñ giñezke izan.

6/ Bera bezela aita ere zun
Migelek errotariya,
makiña bati irindu ziyon
artua eta gariya;
urrutietan partitutzeko
astua eta iriya,
giro txarrian ibilli arren
umorezko kantariya,
gu ez gerade ezertxo ere,
ura zan bertsolariya!

7/ Aitak bezela semiak ere
ekarri zuan graziya,
makiña bati gustora asko
parra eragiñ-aziya;
arriturikan utzitzen zuben
ikusten zuben guziya,
danok maite izateko ere
etzan gizon itsusiya,
aitortzen diyou galdu zaigula
bertsolariyen nausiya.

8/ Otsaillaren amarrian deu
Migel Errota ori illa,
amaika gizon bertsotarako
etorritzen zan billa;
iztun ederra, buruz azkarra
eta jeniyozen umilla,
gure Jainkuak emanda etzun
oso talentu debilla,
erregutzen det arren anima
zeruban gerta dedilla.

9/ Migel Errota jaio ta il da
Asteasuko partian,
amaika kristau konsolatu du
iruroi ta lau urtian;
ontasun utsa besterik etzan
iñorengana jutian,
Aita San Pedro bere giltzakin
gertakiyola atian,
zeru ederrian sartu dediyen
aingeruakin batian.

10/ Migel Errota, azken azkenik
au esango'izut munduan:
lenago ere batak bestia
biyotzez maite genduan;
gutxina uste degun garaian
danok biar degu juan,
nere partetik desio dizut
gertatu zaite zeruan,
neretzako ere leku txiki bat
eskatu zazu onduan.

IKUSI: Bertso-papera: "Imp. Macazaga — Rente-
ría", Tolosa'ko Periko Elosegik emana.

LUKASIA
Pello Errotaren billoba

(1886-X-14 — 1941-VIII-14)

LUKASIA

“Lucasia Teresa Elícegui Baraibar” Oiarzun'en jaio zan, 1886'ngo Urriaren 14'an, Zuloaga'ko errotan. (1)

(1) “En el Valle de Oyarzun, provincia de Guipuzcoa, Obispado de Vitoria á quince de Octubre de mil ochocientos ochenta y seis, yo el infrascrito Presbítero Cura Ecónomo de la Iglesia Parroquial de San Estéban Proto-Mártir del mismo Valle, bautizé solemnemente una niña, á quien puse por nombre Lucasia Teresa. Es hija legítima de D. Juan Cruz Elícegui y Maiz, natural de Asteasu, molinero, y de D.ª Maria Juana Baraibar y Ostiz, natural de Echalecu, en Navarra, vecinos de este Valle, mis feligreses. Nació segun declaracion de los padrinos a las siete de la mañana del dia de ayer en el Molino de Zuloaga. Son sus abuelos paternos D. Jose Santiago Elícegui, y D.ª Josefa Ramona Maiz, esta natural de Sorabilla, y él de Larraul, y los maternos D. Miguel Estéban Baraibar, y D.ª Martina Ostiz, esta natural de Gorronz en Ulzama, Navarra, y aquel de dho. Echalecu. Fueron padrinos D. Pedro Elícegui, natural de Asteasu, D.ª Lucasia Baraibar, natural de Echalecu, ámbos casados, a quienes advertí el parentesco espiritual, y obligaciones, que contragéron. Siendo testigos D. Pedro Manuel Ariztizábal, Sacristan, y D. José Luis Olascoaga, carpintero, naturales y vecinos de este valle. Y por ser verdad lo firmo en Oyárzun fecha ut supra. Manuel Gabino Seim. “(Oiarzun'go elizako 19'garren bataio-agiri-liburua, 113 orri-alde.)

Juan Kruz Elicegui bertsolariaren alaba zan, da Pello Errotaren iloba ta besoetako.

Jose Joakin Isidro Retegi Mitxelena'rekin ezkondu zan, 1917'ngo. Maiatzaren 15'an.

Lenengo Aranbide baserrian eta gero Arane baserrian bizi izan ziran.

Sei seme-alaba izan zituzten: Maria Lukasia (6-III-1918); Maria Justa (29-V-1919), iru illabeterekin illa; Inazio Maria (29-VII-1920), sei urterekin *peritonitis*'ekin illa; Pio (6-IX-1922); Franziska Inazia (11-II-1925); ta Inazio Maria (1-II-1927).

Lanaz kanpora, bertso jartzen —idazten alegia—, bertso kantari edo errezatzen jarduten zan.

Ondo ezik denbora luzean egon zan, bafian medikuak etzioten sumatu zer zuan, da 1941'ngo Abuztuaren 14'an, Ama Birjiñaren bezperan alegia, il zan, 54 urterekin.(2)

(2) En el Valle de Oyarzun, provincia de Guipúzcoa, diócesis de Vitoria, a dieciseis de Agosto de mil novecientos cuarenta y uno, yo el infrascrito, Cura Ecónomo de la iglesia parroquial de San Esteban Protomártir, mandé dar sepultura eclesiástica al cadáver de D.ª Lucasia Teresa Elicegui y Baraibar, hija de D. Juan Cruz y D.ª Maria Juana, natural de este Valle, de cincuenta y cuatro años de edad. Falleció, según certificación facultativa, a las once y media de la noche de antes de ayer en el caserío Arane a consecuencia de inanición. En el acto del fallecimiento se hallaba casada con D. José Joaquin

39 urte ziran, bere aita egun ortan bertan il zala.

* * *

Liburu ontan dauden Lukasiaren bertso guziak, semeari jarritakoak izan ezik, aren eskuz idatzitako kuadernoetatik jasoak dira.

Kuaderno oietan, bertso bera iru ta lau alditaraño ere idatzirik dago, batetik bestera beti aldaketa zerbait dagoalarik.

Ematen duanez, Lukasia, bere bertsoak obetu nairik, berriz ta berriz idazten jarduten zan.

Ta, nola guk orain jakin, zein izan ditek berari geien gustatzen zitzaiona? Ori ezin ditekena dan ezkeru, kuaderno guziak idiki ta begien bistan genitularik, bertso ba-koitzean punturik onenak iduritu zaizkigunak bereixten jardun gera, au kuaderno ontatik eta urrena bestetik aukeratuaz.

Isidro Retegui, natural de este Valle. Recibió los Santos Sacramentos de la Penitencia, Sagrado Viático y Extrema-Unción, administrados por el Presbítero D. José Luis Lecuona. Otorgó testamento ante D. Antíoco Saiz, notario de Rentería. Se le hizo el oficio de sepultura, y ha sido inhumado este día en el cementerio de este Valle en presencia de los testigos D. Dionisio Martiarena y D. Patricio Urbietta, de esta vecindad. En fe de lo cual lo firmo; fecha ut supra. Lic. José Joaquín Uranga." (Oiar-tzun'go elizako 18'garren eriotz-agiri-liburua, 132 orri-alde.)

Lenengo bertso-saillan, Adan da Ebarenean alegia, ez ditugu kuadernoetako bertso guziak artu. Geitxo ziralako, onentxuenak berezi ditugu.

Sail ontako bertsoak, len ere, garai artan Oiartzun'en bizi zan apaiz jaun batek argitaratuak dira, bañan onek izugarri aldatu zituan, askotan itxura guzia arrunt galdu-arazitseraño.

SEMEAREN ERIOTZA (1)

“Lukasia Elizegi, Pello Errotaren illoba, bera ere bertsolari polita zan; eta ederrak kantatu ere, kantatu izan zizkion bati baño geiagori, ez bearbada plazan, bañan bai lagunarte zenbaitetan, eta parra galanki eragin ere bai, zenbait mutillen neskatxetako ibilliak kantatzen asten zanean.

Semetxo bat il zitzaion, umetxo zalarik artean: Iñaxio Mari (2). Eta, bere sentimenduak ala eskaturik, bertso batzuek kantatu zizkion ari ere. Bertso aietatik iru auetxek logratu degu gure eskuratzea:

Non zara, gure seme
Iñaxio Mari?
Ebaren umietan
etzara ageri...
Erregutzen gugatik
Aita Jainkuari
zeru eder orretan
gizagaju ori.

(1) Manuel Lekuona apaiz jaunak idatzia.

(2) Sei urterekin il zan, *peritonitis* deritzaion gaitzarekin. 1920 urtean jaio ta 1926 urtean il zan.

Etzerade bakarrik...
arreba Juxtakin...
Jaungoikua goratzen
biyek alkarrekin;
arren errukiya izan
zazute gurekin,
zuen aita ta ama
ta senideakin.

Bizitza ta eriyotzan
gabiltz zuen billa,
gure izatea ortan
bukatu dedilla;
ikust'ezutenian
gure gorputz illa,
erakutsi zeruan
guretzako silla". (3)

(3) Bertso auek lenengo argitaratu ziran tokia:
"Quinto Congreso de Estudios Vascos — Vergara
1930; La Poesía Popular Vasca por D. Manuel de
Lekuona".

**ADAN DA EBA TA
GURE JAUNAREN BIZITZA TA
ERIoTZA**

1/ Zeruko Aita argitasun bat
bialdu zaidazu neri,
oraingotikan bete dezadan
nigan dagoan nai ori,
zure aunditasuna adierazi
nai nioke jendeari,
kantuak gogoz egiaz Jesus,
Maria eta Joseri.

2/ Arrigarrizko gauzak munduan
egin dizkigu Jainkoak,
Adan da Eba guraso zarrak
abek lendabizikoak,
Paradisuan jarri zituan
gutziz zorionekoak,
beti alaxen iraun zezaten
berak ta ondorengoak.

3/ Bakar-bakarrik galarazirik
sagar batetik jatea,
ortatik ondo zetorkioten
Jaunaren naia egitea,
modu ortan bizitzen zirala
Jaunak nai zuen artea,
gero zabalik zeukaten berriz
zeruetako atea.

4/ Zorionekoa zeramatemala
mundu ontako bizitza,
deabru zarrak egiten zien
enbidiakin arrantza,
aski egoki asmatu zuan
norgana jarri arantza,
eraman nai zitualako
infernutako ondartzâ.

5/ Gau eta egun erne zebillen
batere logale gabe,
noiz edo noiz egingo ote zan
Adan da Ebaren jabe,
sube zarraren eran jarrita
Ebari egin diyo galde:
“Sagar ontatik jan gabetanik
emen zer egiten zaude?”

6/ "Nola nai dezu jan dezagun
sagarra orren aletik,
Jainkoak berak galarazirik
dadukagu-ta zerutik?"

"Kendu itzazu, emakumea,
txorakeriok burutik,
begira izango zeratela
Jaungoiko beraren goitik."

7/ Iñoiz aztuko etzaion ordua
allegatu zaio Ebari,
non eltzen diyon Jaungoikoak
nai etzuen aleari,
lendabiziko berak jan eta
jan-arazi senarrari,
begira beren buruak galdu
ta ondorengo danari.

8/ Bereala Jauna agerturik,
esaten dio: "O, Adan,
jakin beazu pekatu ori
zenbaterañoikoa dan,
aurrera zure emazte-umez
izango dezu naiko lan,
zere kopetako izerdiyaz
beti bearko dezu jan."

9/ Era berean esaten diyo
Ebari begiratuta:
“Zedorri eta mundu guziya
zuk utzi dezu galduta,
zu ere egon zindezke bada
sinismena ori artuta,
oñaze miñez aurtxo guztiak
argiratuko'ituzu-ta.

10/ Irugarrenen esaten diyo
Jaungoikoak etsaiari:
“Nik sortuko dit emakume bat
aserrea jartzeko iri,
ire burua zapaldu eta
begira jarri lurrari,
madarikatua izango aiz i,
ez dek goratuko ori.

11/ Zeruko lora eder-garbiya,
Jaungoikoak ala nairik,
erru gabea sortu zinduan
doai guziaz jauntzirik,
zure aunditasun miragarria
nola adierazi nik,
Jauna bera geatu zala
zuri begira jarririk?

12/ Denbora aurrez Jaunak zerutik
bialdu zizun aingerua,
ikusi nai zualako ondo
zertâ zan zure gogua,
lendabiziko geratu ziñan
biziro ikaratua,
garbitasuna izanikan zuk
zeretzat aukeratua.

13/ Irutasunezko itzaldiya
adierazi zizunean,
ai zer poza geatuko zan
zure biotz berrenean!
esanaz: "Jauna, zure naia egin
guztiyon zorionean,
Salbatzallea jaio dediñ
denbora datorrenean."

14/ Jose doatsua autaturik
senartzat zegon zutzako,
aita ordekoa izan zedin
Jesus jaio ordurako,
artu zinduan etorkizuna
ez ba berak zekielako,
miragarria nola bazifian,
aundigoa beretzako.

15/ O, Jose maita maitagarria
zer naigabe eraman zendun,
zure emazte garbi Birjiña
senti zendunean aurdun!
munduba zutzaz astuna zala
nola gau eta ala egun,
azkenean bakarrik uztea
gogoak eman al zizun!

16/ Goi-aingeruak berria on bat
bazedukan zuretzako,
zure biotz naigabetua
zorionera jartzeko,
Aita Jaungoikoaren Semeak
jaio bear zualako,
aita ordeko zuzendari zuk
bear zendun beretzako.

17/ Espiritu Santuan miraria
Birjiñagan azal zedin,
aurtxoa jaio da Belenen
premirik aundienakin,
ogei ta lau abenduan gau otz
amabiyak jotzeakin,
aurtxoa berotzen astoa ta
idiaren asnasakin.

18/ Espiritu Santun mirari ori
Mariagan da azaldu,
Jainko Semea eginda ere
garbitasuna ez du galdu,
semeak berriz Adan pekatu
ordaintza ori artu du
Irutasunezko bigarren orrek,
iñor ez dedien galdu.

19/ Aita ordeko Jose doatsua,
begira zure semeri,
arotza zeran aldetikan zuk
siaska egiñ berari,
ondorenguan oroigarria
izango dezu-ta ori,
bera edadez datorrenean
lagunduko dizu zuri.

20/ Iru Errege aurra ikusi nai,
nola baiziran egarri,
erregaliak ere ekarri
zizkaten bada aurtxoari,
urria, intzentsua ta mirra,
askok dakigu gauza ori,
agur egiñik jun ziran oiek
Jose eta Mariari.

21/ Aingeruak aifñ maite zinduan
non etzinduan zu utzi,
estura ziñan gaia abetan
gustora nai zizun eutsi,
biotzetikan beldurra kendu,
zoriontasuna iritxi,
ortarako egiten zitzaizun
zeru ederretik jatxi.

22/ Jerusalemenera jun bearrik
Pazkoakin betetzera,
zure biotza alaia ori
allegatu da illuntzera,
amabi urteko seme Jesus
gertatu zaizu galtzera,
zure naigabe garratza ori
ez nua begiratzera.

23/ Irugarrenen oso etsirik
elizara artu bidea,
an igarleari erakusten
bere zeruko legea,
ikusi zenduanean begiz
zeru ta lurren jabea,
zer zegoan emen zuretzako
zoriontasun ohea?

24/ Amak e bere pozian zion:
Semetxo maitagarria,
zu ikusteko eraman degu
naigabezko egarria".
Aita Jainkoan dotriña zala
zabaltzera etorria,
ondo zekien nola zan bera
doai danon iturria.

25/ Jose santuba arotzean da
semetxo Jesus berekin,
esan det bada etziran bizi
lurreko ondasunakin,
begira nola jaten zuten
kopetako izardiakin,
ondorengo beartsu danok
nonbait etortzearren berdin.

26/ Ogei ta amar urte Jesusek
Jordan irriora juanta,
Juan santuak bataiatua
berak ala nai zuan-ta,
zeru-sarrera nundik zetorren
berak ondo zekian-ta,
Jaungoikoaren Semea baitzan
doai guziaz jauntzita.

27/ Ebanjelioa ta dotriña
zabaldu iru urtean,
naigabez bizi ta mirariak
egin zituan artean,
asko anima berak ikusi
etsai gaiztoen artean,
eta bertatik jarri nairik
beregana izatean.

28/ Mirari oiei birau boteaz
barrendik atera garra,
baña Jesusek oinperatzeko
beregana zegon indarra,
pekatariak zerura naiez
egiten zuen deadarra,
bera izanik bertako maisu
altsua eta azkarra.

29/ Iltzera zijuan aurre egunez
eseri Jesus aundia,
apostoluakin egin nairik
bere azken afaria,
ondorenean eskutan artu,
konsagratzen du ogia,
"Au da bada nere gorputza,
animaren janaria".

30/ Orobat egiñ ardoarekin
odol ardura aundikoa,
gugatik isuri bear zuana,
testamentu berrikoa,
“nere izenean egin zazute”
apostoloai esandakoa,
ondo artzera zoriona ta
bestela gaitz betikoa.

31/ Jetsemaniko baratzara jun,
otoitza egin Aitari:
“Kaliza au nik eraman gabe
gerta al baleike ori”,
begiratu gabe bere naiari
baizik goiko bereari,
etzan konbeni ta aingeruak
lagundu zion Berari.

32/ Etsai oien amorrazioa
Jesus beranganatzea,
zeñen gustora eman zioten
sorbaldean gurutzea,
erori ta altxa, ala ere nairik
Kalbariora igotzea,
gurutz batean iru iltzez
bertan nai zuten iltzea.

- 33/ Arantzazko koroa buruan,
gurutzia bizkarrian,
Jesus berakiñ nekatu oso,
eroria da lurrian,
altxa berriz ta karrika batez
topatu Ama aurrian,
biyan biotzak erdiraturik
naigabe ta negarrian.
- 34/ Etsaia aiek beldur ziraden
Golgotâ gabe iltzeko,
laguntza eske zebiltzan aiek
gurutze artzaz laguntzeko,
Simon goitsua autaturikan
zegon an bada ortarako,
oroigarria gea zedilla
ondorengo danontzako.
- 35/ Gurutz batean bi lapur erdin
jarririk zeuden iltzeko,
samurtasuna beste gauzarik
etzedukan aientzako,
egarri zan da Aitari erregu
arren aiei barkatzeko,
zer eiten zuten etzekitela,
ez aiei begiratzeko.

36/ Munduko egarria zuala
juduak uste izanik,
beazunezko edari miña
eman diote lendanik,
esanaz eran dezala bada
bate isuri gabetanik,
aien biotzak Jesusengana
ain gogor zeuden oraindik!

37/ Ostiral Santu zan egun ori,
egun bai arrigarria!
amabietan gurutz batean
josirik zegon jarria,
iru orduan eraman zuen
eriotzaren larria,
ben-benetan gu zeruratzeko
bazedukan egarria.

38/ Seme bakarra zenduan eta
geatu ziñanên gabe,
bertatikan egiten ziñala
naigabe guztion jabe,
dana eraman zenduan, Ama,
gu pekatarion alde,
argatik Eban umeak oraiñ
Zutaz eiten degu galde.

39/ Maitetasuna zendukazun ba
an aurrez-aurre illotza,
itxaso ondo gabea bazan
orduan zure biotza,
grazian izan ezpazenduan
Jesukristo Beran antza,
nola eramango zenduan, Ama,
igaro zendun ekaitza?

40/ Jesus irugarren egunean
piztutzen da lurpetik,
aurretik berak emandako itza
ondo betetzeagatik,
agermena egiten dio
bere Amari bertatik,
Amaren poza maite izanik
izate danon aldetik!

41/ Berrogeigarren gorputz ta anima
Jesus zerura mundutik,
zenbat egongo ziran begira
mirari orri bertatik!
an dago jarrîk zeru ederrez
Aita Jainkoan eskoitik,
bertatik dago guri begira,
baita ere aldaretik.

ERREPUBLIKA-DENBORAN

1/ Misioneroak an otsa egiñ
emengo danok gutzako,
amar agindu adirazirik
Jesusgana gordetzeko,
argaltasunaz ez gera diña,
Ama, zaude laguntzeko,
zuk ekarri zenduan Semea
gure anima goitzeko.

2/ Alde guzti-guztietatik
egiten du dearra,
jakiñik estu bear onetan
badaukagula bearra,
gure animai etorri gabe
gero betiko negarra,
orain bada artu dezagun
Jesukristogan indarra.

3/ Jarririk dagoz laguntzalleak
gure anima zuzentzeko,
guk pekatuak damuz agertu,
aiek guri barkatzeko,
Sakramentua emango dute
anima ori indartzeko,
guri lagunduz berenak ere
egunen batez zeruratzeko.

4/ Cardenal Segura ta jesuitak
bialdu dezun republika,
zenbaterako eman biazu
emen gaudenai arrika?
izar gidari illuntxua zaude
zuri egoteko begika,
zu argitzeko asi gindezke
zeruko laguntzaz deika.

5/ Ez al dezu argitu nai
edo zereaz nai eutsi?
guk ere ez genezakegu
erlijiorikan utzi,
baizik Jesusek nai duan eran
bere errukia iritxi,
anima gora igo dediñ,
ez infernura jatxi.

6/ Jaungoikoak kentzen diguna
aurtxo bat eraman zerura,
ala ere negar egiten degu
naigabearen modura,
Estadu orrek jarri bear baditu
umeak bere eskura,
gurasoaren odol sutsua
jarri dezagun estura.

7/ Esaten degu umetxo oiek
zer ikusteko ote daude?
guk alegiña egiñ bearrez
geurek berak nola gaude!
oraiñ egiten ezpadegu oien
ta erlijioaren alde,
Jesusengana juaten geranez
zer ikusiko dirade?

8/ Iñolazko moduz ez dute nai
erakusle onik ikusi,
masoikeria nai al dute ba
danian jarri nagusi?
orduan txarra aiek erakutsi,
umeak ura ikasi,
etsaiagandik modu orretan
nola egiñ igesi?

9/ Ez negarrakiñ baizik egitez
maitetasuna agertuta,
orien alde egiñ dezagun
guretzat ezagututa,
Jainkoak zeru-bidez jartzeko
guri emanak dira-ta,
estutu gabe geiegizkoan
berak lagundu nai du-ta.

10/ Españiako Santiagon anima
zeruz Jaunari begira,
zuk jarri zendun Espāñi ontan
sinismena au argira,
etsaia oiek kendu nayian
gogor ta gogor ai dira,
Jesus-biotzari eska zaiozu
bera jarri zagun goira.

11/ Inazio Donean anima ederra
Jaungoikoakiñ zaudena,
Euskalerriko seme leiala,
arrigarria izana,
maite zendun Arantzazuko Ama,
Españia ta dan dana,
Jesus-Lagundiko elkarte ori
zeurek jarri zenduana.

12/ Jose ta Maria, Erodes-beldur,
Jesusekin Ejipto-lurrian,
Inazio, zure ondorengiak
darabilzkite aurrian,
katolikoak uni gaitzazu
Jesukriston indarrian,
aiek Nazaret bezela oiek
sar ditezen beren errian.

13/ Ikusi degu nolakoa zan
gure munduko izatea,
nai eta nai ez egiñ bearra
Jaunaren borondatea,
ori einda iriki zuan Jesusek
zeruetako atea,
gure animak nola nai duan
betiko ara juatea.

EUKARISTIARI

1/ Apaiza oiek ostiya
konsagratzeakiñ,
zerutik dator Jesus
gorputz ta animakiñ;
esanik nai duala e-
men bizi gurekiñ,
nola beartsu ala
aberats danakiñ,
aurreratu gaitean
bere laguntzakiñ.

2/ Sakramentu Santuan
daukagu jarria,
aingeruan jan ori
aiñ maitegarria;
guganako dauka, bai,
ziñez egarria,
nola dan Bera izan
danon iturria,
o maitetasun maite
goguangarria!

3/ Jesusek esaten digu:
"O kristau maitea,
naigabe guztietan
nigana zaitea;
zorionduko dizut nik
zure izatea,
nai dirazu iriki
biotzeko atea?
nere gogoaz nai det
zukan izatea.

4/ Jan zazu nere aragia,
eran nere odola,
jakiñ bear dezu ani-
magan nagoala,
zukanatzen banazu
bear dan bezela,
ni zukan ta zu nigan
biziko gerala,
sinistatu itz oiek
betikoak dirala".

5/ Jesus, nai badezu ni
joatea zugana,
lenbiziko nua ba
ordezkoagana;
bertatik egiñ zadan
aitortze bat ona,
niganatzeko, o Jesus,
egillea zerana
zeruan ta lurrean
maitagarriena.

6/ Aingeruan jan ori
biotzean artuta,
bertan geatuko naiz ni
zugan auspeztuta;
nere anima aifñ beartsu
goitik ikusita,
indartuko nazu, bai,
janari zera-ta,
geroko unitzea're
zurekin dator-ta.

7/ Begiratu o zure
aunditasunari,
nola esker eman nik
Jainkoa danari?
bertatik deitzen diot
Ama Mariari,
zeruko aingeru ta
gañerakoari,
berak gora dezaten
gorputz eder ori.

8/ Bizitzan onela ta
eriotzan jartzian,
berriz ere nairik Zu
nere biotzian;
nere naigale danok
arren zuk indartzian,
agur agur danori
ai bat bukatzian,
zeruan nai zurekin
betiko guzian.

BATISTA

Pello Errotaren biloba

BATISTA

Bautista, Batista "Ondartza" esan oi dioten bezela, Asteasu'n jaio zan, 1903'ngo Uztailaren 31'an. Ondartza-adurrena base-rrian.

"Nemesio Juan Bautista de Cortajarena y Elícegui" dio bataio-agiriak.

Pello Errotaren billoba da, onen alaba Mikelaren semea. Aitona asko ezagutu zuan.

Jaioterrian bizi da.

Garai batez asko ibilli oi zan, Uztapidekin-eta, erriz erri bertsoan.

Bera da aitonak familian piztutako bertso-grifiari ondoen eutsi diona.

Batistak berak an da emen kantatutako zenbait bertso arkituko ditu orain irakurleak. Bertso oiek Batistak berak emanak dira.

Bertsoa kantatu utsarekin, ez omen zaio buruan gelditzen; bai, ordea, biaramonean bere artean berritzen badu, ta bai ere lagunen batek bertsoa entzun, ikasi ta esaten badio.

Gogoan euki dezala au irakurleak.

AITONA ZANARI

Egun batean, nik ogei bat urte nualarik, iru indiano gure aitona zanari bertsoa botatzeko ta botatzeko asi zitzaizkidan. Eta ala bota nuan:

Ni gaztia nitzala
Pello Errota il zan,
artian aspertu gabe
munduko bizitzan,
nunbait betiko jaiua
ura're ez izan,
Jaungoikuak deituta
mundutikan juan zan. (1)

(1) Batistak berak esana.

ANAIAREN APOSTUAK (1)

Gure anai Juanitok, Iturriotz'en, Joakin Eizmendi'ren kontra jokatu zuan lenengo sega-apustua, ta irabazi egin zuan.

Urrena Florentino Mayoz'en kontra. Florentino au Anoeta'ko semea zan berez, bañan Astiasu'ra ezkondua. Apustu au gure anaiak galdu zuan. Erremienta jartzen deskuidatu, azalegi jarri alegia, ta belarrari. onduari, ezin eldu. Segá bat bazuan besteak baño obetoxeago jarrita, ta, besteakin ezin zuala ikusi zuanean, auxe eskatzen zuan beti. (3-gn. bertsoa.)

Au galdu ta soziedadean kontuak egin ondorenean, pentsatu genduan urrengo urtean berriz jokatzea. Desafiyoa eman giñukan urrengo urterako, bañan Florentinok atzera egin zuan. (4 ta 5-gn. bertsoa.)

Orduan, Florentinoren soziedadekoak Deba'ko Arteondo famatuarekin antolatu zioten apustua pulsuan. Gure anaia artean sol-

(1) Batistak berak kontatua.

dadu joan gabea zan. Zarautz'en jokatu ziran. (6 ta 7-gn. bertsoa.)

Automobillean iritxi ta, salda artzen ari zirala, an gizon batzuk omen zeuden, da ala asi ziran:

—Au zein da?

—Au dek!

—Au? Antton Ondartza dan bezelakoa bera, beti sega-apustueta eta zeatan, da beste inor ez ta bizarra azaldu gabeko ume au plazara ekarri!... Zer egin bear digu orrek?

Burla asko egiten zuten, bañan gure aita ixilik.

Bañan gero, apustua irabazi ondoren, bazkaritan berriz ere lengoak berak egokitu. Orduan onela "Kaixo, Antton!" ta "Ola, Ondartza!" asi ziran. Ta gure aitak orduan:

—Zer? Bizarrik gabeko ume orren lana ikusi al dezute? Ia onek aña egingo duan bizardunik azaltzen dan!...

Koloreak gorri-gorri eginda, zer esan etzekitela utzi omen zituan. Gure aitak patxara izugarria zuan egokiera etorri arte.

Urrena, Andoain'en, Beizama'ko Oyarbide aizkolariarekin segan jokatu zan, da gureak irabazi zuan.

Bi segari obenak Naparroa'ra, Leitze'ko

belaze aundi batera, eraman zituzten, da an, gauez, goizeko ordubietan, prueba egin omen zuten. Oyarbide gertatu zan geiena ta bera prestatu zan gure anaiarekin jokatzerara.

Etzuten asko uste, bañan guk ori dana bagendakigun, arreba an baigenduan ezkondata.

Oyarbide ori ikusgarrizko gizon aundia zan, da gureak aren aldean kukua ematen zuan.

Gure ama larunbatero Tolosa'ra joaten zan tratuarekin, da an gizon batek onela galdetu zion:

—Zer esperantza semearekin?

Ta gure amak:

—Eztakigu ba; gero ikusi bearko.

Ta gizon arek:

—Ba, lengoan galdetu nion Oyarbide'ri, eta esan zidan: Oraingo ontan trabesa egin suelta nere alde; poltxilluan ibilliko nuke bera ta!

Amak, etxera etorrita, onela esan zion gure anaiari:

—Aizak: poltxilluan ibilliko omen aute...

Ta gure anaiak:

—Ni poltxilluan sartuko naunik gaur ez dago Beizama'n!

Ta apustua jokatu ta gureak irabazi zuan.

Garai artan jendeak izugarrizko jipoiak artu zituan. Begiz jaten zuten gure anaiak etzezakela ezer aundirik egin, txikia baitzan; bañan, asten zanean, orduan kome-riak!

Ta bazan Ernani'n Anselmo izena ta "Potrikillo" izengoitia zuan bat, beti "edozeñi jokatuko ziola" ta "iñor baldin bazan" ari-zen zana; beti erronka utsa ta beti buru; bandua ere eragin zuan.

Gure anaiak desafiyo egin zion, artean Iturriotz'en belarra bazegoan-da. Bañan Anselmo orrek, belarrik etzegoala aitzeki egin-da, atzera egin zuan, urrengo urtean jokatuko ziola esanaz; bañan urrengo urtean gureak soldadu joan bear zuan, da arek baze-kan ori; itxura egin alegia.

Gero, Anselmo orren anaiarekin egin zuan apustua pulsuan, igande batean puska lu-zean, 127 ta erdikoarekin, da urrengoan puska motzean jokatzeke. Bañan lenengoan gureak irabazi zion, da urrengoan etzan bestea azaldu.

Beraz, Oyarbideri irabazi ta Ernani'koak atzera egin ondorenean, kontrariorik gabe gelditu zan. "Iñor baldin bazan" Euskalerriguzia markatu zuan, bañan etzan iñor azaldu.

Orduan soziedadean tratatu zan bertsoak jarri bear zirala, ta neri esan zidaten jartzeko; egunez lanean aritu bearra nuan ezkerro, gau bat edo bitan jardun nintzan, da orrela jarri nituan:

BERTSO BERRIAK

1/ Milla bederatzireun ogei ta
zortzigarrengo urtian,
bertso berriyak jartzera nua
Gipuzkoa'ko partian,
aspaldi ontan diferentziya
badabil gure tartian,
atenziyuan egon zaitezte
danak kantatu artian.

2/ Pasadizo bat publikatzeko
artu det pentsamentuba,
biar bezela oiek jartzeko
eskax daukat talentuba,
badakit ondo Zuk daukazula
gauza guziyen kontuba,
Jesus maitia, argi zadazu
nere entendimentuba.

- 3/ Juan dan urtian Iturriotzen
sega-apustuba jokatu,
erremintetan deskuidatuta
neri galtzia tokatu,
“iru urtian mende biarko dek”
neroni esan da kontatu,
arrazoi ori entzundakuan
ez nitzan oso kontentu.
- 4/ Urrillaren azkena zan da
belarrik etzegon geyo,
urrengo urtian jokatzeko
egin niyon desapiyo,
ainbeste denboran gobernatzan
or egona da propiyo,
ateratzia ez da atrebitu,
nunbait etzan oso piyo.
- 5/ Itza mantendu nai litzake,
erronka egiten errez-ta,
orrek bota zuban sakiari
nik eman niyon erresta,
orain jokatu nai baldin badu
jarri diyogu propuesta,
segari on orrek atzera egin du,
aurten atrebitu ezta.

6/ Neri beste bat jan nai ziraten,
etzeuden deskantsuban,
Arteondo'rekin prestatu zaizkit
jokatutzeko pulsuban,
nik irabazi biar niyonik
iñork pentsatzen etzuban,
denbora asko baño lenago
bere pasara artu zuban.

7/ Arteondo'rekin pulsun jokatzen
Juanito ikusi genduan,
neroni ere urruti gabe
antxe nitzaden onduan,
laroi ta amazapi kilo jaso
iruroi ta amaika kiluan,
au baño mutil indartsugorik
ez da azaldu munduan.

8/ Segari oiek juntatu eta
egin due ajustia,
andik ogei ta bi egunera
jokatutzeko bestia,
berri xamarrik arrapatuta
irabazteko ustia,
pensamentuba bazuen baño
ondo atera ezta.

- 9/ Bi segariyak probatu dira
Naparroara joanda,
Oyarbide au bota dirate,
geigo ebakiko zuban da,
beste konturik etzan aditzen,
danak aundiyaren banda,
ark nai zubana nik egin niyon,
esperantza banuban da.
- 10/ Biyak probatu, onena atera,
jokuba ustez ondo egiña,
zein obenak giñan ikustera
joan giñan Andoaiña,
bakoitzak bere alderditikan
egin gendun alegiña,
galduta triste gelditu ziñan,
etzenduben uste baiña.
- 11/ Oyarbide orri "Zer esperantza?"
egin ziyoten galdera.
Errespuesta: "Orregatikan
bildurtuko ez al gera!
Oraingo ontan, dudarik ez da,
trabes egin nere aldera,
poltxikuban sartu eta aisa
ibiliko nuke bera".

12/ "Nik umi orren bildurrik ez det",
jende guziyai poza eman,
jokatzen asi giñadenian
naikua lana bazan an,
ziaro begiz jaten niñuzun
baño etzirazun antzeman,
ni poltxikuban sartuko naunik
gaur ote dago Beizaman?

13/ Oraingo ontan jende geiena
zan zuregana etziña,
trabesa ere nere kontrara
bazan sekula ez aña,
ni alako bi bazera iya,
alare iritxi ezña,
irabazia etzan milagro
bizkorra izan bazña.

14/ Ernaniko segari ori det
aitatutzeko idia,
ni ixilikan egongo nitzan
eman ezpalit biria,
beñere iñun jokatu ez ta
beti kanpeon ori'a,
merezi du ta gizarajuak
entzun biar du beria.

- 15/ Bandua eragiñazi zuban
arrek Ernaniko plazan,
belar ebakitzen jokatzeko
"Gipuzkoan baldin bazan",
iñork batere biartu gabe
erronkan asiya au zan,
ixil-ixilik egon baziña
askoz egokiyago zan.
- 16/ Urrena berriz "munduban bazan"
jarri du anunziyua,
bost milla pezta jokatzeko,
ori zan kondiziyua,
danak mendian eduki-naia
au da orren biziya,
proatu arte ez da jakiten
zein izan leiken geyua.
- 17/ Zuk egindako desapiyua
juan giñan azetatzerá,
zer errespuesta eman zenduban
akordatutzen al zera?
aurten ez dago nun probaturik,
ni ez nua jokatzera",
belarrik ez dagon aitzekiyan
or egin digu atzera.

18/ Iturriozko barrutiyetan
artian bazan belarra,
jendia frankok ikusteko ere
ez al da zelai ederra?
besterik etzan zure tartian:
jokatutzeko bildurra,
lastima zan gizon aundi ori
orla gelditu biarra.

19/ Ernaniara juanda ibili
degu ainbeste komeri,
zer esan ziran oraindik ere
akordatutzen zait neri:
“Urrengo urtian nai baldin badek
jokatuko diyat iri”.
Nik soldadu jua biat eta
argatik esan dit ori.

20/ Desapiyua egitezkeru
“iñor baldin bâ munduban”,
lendabiziko jakin biar du
abildadia nun duban,
zu ikeratu ez baziñaden
guk jokatu nai genduban,
bulla utsarekin ikaratzia
pensatutzen al zenduban?

- 21/ Zuen gustua olakoa da:
erronka egiñ galanki,
ondo lirake oriyen berri
bestek ez baldin baleki,
iñork kasorik egiñ-ezian
artara ziran poliki,
ontaz aurrera obe dezue
mingaña ixilik eduki.
- 22/ Ara noraño bajatu diran
segari oriyen famak,
leku geiotan ere semiak
egiten ditue amak,
erronka egiten oso errez da,
obratzen dirade lanak,
oraindik kinto ez dan mutillak
ikeratu ditu danak.
- 23/ Oyarbide ta Ernaniarra,
bestia Asteasukua,
iru kontraio izango dira
txiki batentzat naikua,
kuadrilla ori da aspaldi ontan
erronkan jardundakua,
oraiñ oriyek atzera eginda
danen buru geratua.

24/ Nere anaiak bertso batzuek
jartzeko eman dit ordena,
jende guziya enteratzeko
orixen dala onena,
izen ta apelido aitortuko det:
Batista Cortajarena,
kejanterikan baldin bada ifior
etorri deilla nigana.

IKUSI: Bertso-papera: "E. López'en etxean. — Tolosa". Bertso-paper au, Cortajarena bi anai auen ama ta Pello Errotaren alaba dan Mikela Elicegui'k eskuratu zidan. Ta Batistak bertsoai ikutu bat edo beste egin die, emen argitara baño leen, utsegiñen batzuk kentzearren.

“ETXIAN ETZERADE”

Astiasu'ko gizon bati eize-zakur on bat il zitzaion, da kejan asi zan, etxeko bei onena iltzea naiago zuala zakurra ura bañon, da ola.

Nik esan nion:

—Beiarekin zakurra konparatu? Len ere zakur orrekin zere buruaren kaltetan ibilli zera...

Ta, urrena, bertso au kantatu nion:

Etxian etzerade
irixten fameliz,
alare ezin aspertu
dudako ibiliz,
utsik etorri zera
majiña bat aldiz,
obe zendun zakur oi
lenago il balitz. (1)

(1) Batista berak esana.

OSABAREN ERIOTZA

Gure osaba il baño len, Aya'ko Alzola'ra Santa Ageda bezperan bertso kantatzera joateko deia izan nuan. Osabarengana joan-da, joango ote nintzan konseju eskatu nion. Osabak, oietik, onela erantzun zidan:

—Probatu, probatu, illoba, zer lan dan ikasteko...

Oso lan nekosoia baitzan, da berak ondo probatua euki lendik...

Ala, joan nintzan, da Santa Ageda bezperan, baserriz-baserri, jo gora ta jo bera, egun da gau osoa pasatu genduan, nekaturik, bertso ta bertso kantatuaz, eta zakurrengandik eskapada latzak egiñaz.

Urrengo igandeko banketea an nitzan, da, andik bueltan netorrela, Aya'ra iritxi ta an jakin nuan osaba illa zala.

Gero apaizak bertsoak jartzeko eskatu zidan. Aurrena Astiasu'ko Pantxok jarri zituan, da urrena, herriz nik. Gero apaizak Donostia'ra bialdu zituan, da ango periodikuren batean agertu ziran (1):

(1) Astiasu'ko Batista Cortajarenak berak.

1/ Miel Errota askok dakigu
nolakua dan izana,
bere lanetan biotz umilla,
kontzientzizko zuzena;
gure Jainkoak nai izan balu
oraindik biziko zana,
pena ez al da orla il bearra
tamaña ortako gizona?

2/ Nik osabaren maitetasuna
ezin nezake ukatu,
mundu onetan etzuan egin
zenbaitek aña pekatu;
irurogei ta lau urterekin
bere bizitza bukatu...
oraindik ere nere begiyak
ondo ez dira sekatu.

3/ Mundu ontara jaiotzen danak
zorretan du eriotza,
au gôatuta lertu bearrik
jartzen da nere biotza;
gure Jesusi al dan maizena
egin deiogun otoitza,
premi danian izan dezagun
berarengandik laguntza.

4/ Nere osaba biotzekua
aztuta ez det utziko,
alde oietan nai aña urtian
iñor ez gera biziko;
oitik agur bat eman ziran-ta
bere denbora guziko,
mundu ontatik juan zan eta
berriz ez det ikusiko.

5/ Bere denboran beti izan da
oso gizon elizkoya,
aitortu zuan: "Etorri zait nei
il bear dedan garaya".
Amar minutu aurrez esan zun:
"Jo zazue agoniya".
Jesusek zion: "Ondora atoz,
lagun istimagarriya".

6/ Otsaillaren amarrian zan
goizeko zortzitan illa,
Jesus maitiarena juan zan
bere kontuaren billa;
gaubian berriz errosaiuan
gutxinaz baziran milla,
gizarajuai desio diot
zeruan gerta dedilla.

IKUSI: Periodiku-paper-punta, "El Día" uste degunez, 1936'ngo Otsaillaren 19'an.

Orain argitaratu baño len, Batistak pasadatxo bat egin nai izan die bertsoai, ta bi-iru bat tokitan ikutu ere bai.

MUTIL ZAR BATI

Zizurkill'en, jai batean, bertsoan ari zan Manuel izeneko mutil zar bat, Lartiñen bizi zana, galtzak erdi erorian eta txapela zintzilik zituala.

Postura artan ikusirik, bertso au bota nion:

Komeni eztan lanterietan
zertako zaude irtena?
gizona ala ikustiakin
nik artutzen dedan pena!
mejora aundirik ez dezu egin
igeztandikan aurtena:
galtzak zintzilik, txapela oker
da belarriya etena. (1)

(1) Batistak berak kontatua.

APARIAREN KONTUA

Bein batean, Aya'tik kuadrillan gentozela, Andazarrate azpiko aldean zegoan "Etxebirtarte" izeneko taberna batera sartu giñan Zizurkil ta Asteasu'ko batzuk, eta aparria eskatu genduan.

Serbitu ziguten, bañan apari kaxkar xamarra; ta sei-zazpina duron balioan juzkatzen genduan kontua, amarna duro iritxi zan.

Orduan ónela kantatu nuan:

Jakin bagendu, mai ontan
ezkiñan jarriko,
desgustora gerade
kanpoko t'erriko;
amarna duro kontua
dala apariko,
geio taberna ontara
ez gera etorriko. (1)

(1) Batistak berak kontatua.

PEDRO MARIA OTAÑO ZANARI

1965'garren urteko Maiatzaren 9'an, omenaldi eder bat egin zitzaion Pedro Maria Otaño'ri, bere jaioterria dan Zizurkill'en, jaiotetxean, Errekalden, oroitarri bat eta erriko plazan arrizko iduri bat jarriaz.

Jaiotetxeko oroitarria agertzerakoan, Batis-ta zegoan an bertsolari bakarra. Bertso pare au kantatu zuan:

Etxe onetan jaio omen zan
Otaño Pedro Maria,
leku guzitan ezagutu zan
bertsolari dotoria,
bera ondratzera etorri zaio
euskaldun jende trebia,
merezi zuan gizona zan da
aitortu'iogun beria.

Gazte denboran egin omen zun
Amerikara bisita,
bere erriko lagun maiteak
sentimentutan utzita,
zeñek etzuan pena artuko
gizon ura ikusita?
euskaldun asko geratu ziran
begiak malkoz bustita. (1)

(1) Batistak berak.

AITONAREN OMENALDIAN

1965'garren Uztaillaren 11'an, omenaldi eder bat egin zan Asteasu'n, Pello Errota goratzearren.

Onako bertso aukeratu zituan bere biloba Batistak.

Lenengoa oiean bere artean kantatu omen zuan, egun artako kanpai-otsak esnatu ta eman zioten pozarekin:

Oian nagola pozak zorutzen
jarri zat nere biotza,
erri guziya gortu bearrik
ai au kanpanaren otsa!
Gipuzkoatik egin nayian
Pello Errotari laguntza,
pentsatutzen det abitu dala
beste mundutik onuntza.

Goizeko amarretan, ayuntamientoa, erriko jenderik geiena ta kanpoko asko Pelloren jaiotetxera joan ziran, etxafuegoka ta txistu-soñuz, erriko neskatx-dantzari-talde bat aurretik zala.

Pelloren errotan oroitarri bat agertu ta be-
deinkatu zan. Oroitarri onek, Pelloren izen-
-apelliduak eta jaio ta il-egunak ez-ezik, be-
raren azken bertsoa dakar: "Au esaten dizu-
tet — azken-azkenian,..." (1)

Iru bertsolari ziran an: Pelloren billoba
Batista, Basarri ta Mitxelena. Zegokion beze-
la billobak asiera emanaz, bertso ederrik
kantatu zuten irurok ere. Ona emen Batis-
tarenak:

Kontzejutikan pensatu degu
onera abiatzia,
auxen da poza euskaldun asko
alkarregana biltzia!
len eztakinak jakin nai badu
zein dan ezagututzia,
auxe bera da Pello Errota
jaio ta il zan etxia.

Etxe ontantxen jaio omen zan
aiton Pello errotariya,
bere kantakin iotzen zitun
artua eta gariya;
aiek noranai eramateko
astua eta iriya,
ango ta bertson irabazikin
azi zuen pamilya.

(1) Ikusi "*Pello Errotaren bizitza*, bere alabak
kontatua", *Auspoa* 32, 163 orri-alde.

Urrengo bertso au, bere lengusu Pedrogatik kantatu zuan, errotan jaio ta bizi dan Pello'ren illobagatik alegia, onek egin baitzituan oroitarria jarri-erazteko lanak.

Banerakiyan aitonarentzat
beñe aztuko etzala,
esan ziran nei bere lapida
ementxe jarriko zala,
aurrekuentzat beti izan da
leiala ta serbitzala,
bere illoba portatu zaio
merezi zuan bezela.

Leku guzitan ezta izaten
tamaña ontako txakona,
bizi izateko auxen da etxe
polita askoa zeukana,
azpiko aldetik erreka dauka,
gañeko aldetik botana,
bero zanean emen igari
ibilliko zan aitona!

Meza nagusi ondoan, herriz, Pelloren arrizko iduri bat agertu ta bedeinkatu zan Asteasu'ko plazan.

Urrena, alkate jaunak, erri guziaren ize-

nean, zillarrezko errosario bat erregalatu zion Pelloren alaba Mikelari, 96 urte duanari, eta "Asteasu'ko ama" izendatu zuan.

Ondoren, saio bat egin zuten bertsolariak: Batista, Uztapide, Basarri, Arozamena, Mitxelena, Lazkano, Agirre, Azpeiti'ko Lizaso, Lasarte, Etxeberria,... Inor aitatu gabe utzi badet, barka nazala arren. Batistak bertso aukeratu zituan:

Askok maitatzen zuan aitona
aspalditik il zitzagun,
bere gañean bertso batzuek
orain kantatu ditzagun;
Asteasura gaur etorri da
majiñatxo bat ezagun,
Pello Errotaren omenajea
danok zelebraz dezagun.

Pello Errota ta bere senide
danak guziyak il zian,
gure Jainkuak deitu eta
mundu ontatik juan zian;
arte gabeko buru arriñak
lanteri ontan etzian,
anai ta arreba, seme ta alaba,
danak bertsolari zian.

Danak aitortu bear diyogu
jakinduriya dunari,
emen bezela pama aundiya
edukitzen du nun-nari;
oso gogotsu ikusten zaitut
laguntzen euskaldunari,
gaur esker milla Arrue jauna
nere kinto-lagunari.

Aurten berrogei eta sei urte
Pello Errota zana il zan,
eun da oi ta lau zituen orain
baldin bizi izan bazan;
zenbat umore eder jarriya
naiz tabernan ta naiz plazan,
amaika bertso eder bota ta
mundu ontatik juan zan.

Gauden tokitik ari gerade
Pello Errotari deitzen,
zalla daduka bein jarritako
tokitik berriz mugitzen;
andik onera etortzekorik
iñork eztiyo agintzen,
zeru goitikan begira dago
gure bertsoak aditzen.

Bertsolariak, erretiratzekoan, bertso bana
bota zuten. Ona emen Batistak bota zuana:

Jakin nai nuke gure erriyan
zenbat gusto eman duan;
Pello Errotak txikitandikan
ni asko maite ninduan;
ildako penaz bizi izan naiz
geroztikako denbuân,
nai ainbat urte pasatzerikan
eztadukagu munduan,
aitona maite, gu ere laister
gera bedorren onduan.

Gauean, herriz, tabernan, beste bi bertso
auk bota zituan:

Pello Errota esaten dute
bertsolari ona zala,
ark etorriya ba omen zuan
urak iturrin bezela,
irurogei ta emezortzi urte
kunpritu eta il zala,
gure Jainkoak bere ondoan
arren goarda dezala.

Pello Errotak fama aundiya
izan omen zun lendikan,
ez det pentsatzen guregandikan
beñe galduko danikan;
asko ainduta estranjerira
eraman zuen emendikan,
ordura arte bertsoan etzan
besteik izan Amerikan. (1)

(1) Batistak berak esanak.

AMARI

1/ Orain sei bertso jartzera nua,
nere amatxo gaxua,
makiñat aldiz erana nago
bedorren bular goxua;
negarrez asten baldin banitzan
ematen ziran musua,
auba beteko izena dala
pensa zagun gurasua.

2/ Larru gorriyan jaio nitzaden
inozentiaren gisan,
borondatian faltik neretzat
beñere etzuan izan;
ez-bear asko etortzen dira
mundu ontako bizitzan,
gurasuaren laguntzik gabe
ni nola aziko nitzan?

3/ Gure Jainkuak ematen diyo
osasuna ta graziya,
egun uraxe allegatzeko
zuan desio guziya;
bere aitaren omenaldia
nola zuan ikusiya,
gutxieneko aurreratu du
bost bat urteko biziya.

4/ Kalte aundirik etziyon egiñ
omenaldira etorriyak,
bestela nola izango zitun
olako erregaliyak?
alkate jaunak an eman zizkan
errosariyo berriyak,
pensa lezake oraindik asko
maite duala erriyak.

5/ Penasatu zuan omenaldira
bisita bat egitia,
istimatzen det oi izugarri
nik, nere ama maitia;
edade ortan arritutzen naiz
orain sano egotia,
gu askoz leno jua bearrak
gaude betiko tokiâ.

6/ Zartu xamarra egonagatik
oraindik ezta nagitu,
edade ortan ikustiakin
jendea zuan arritu;
larogei eta amasei urte
aurten kunplituak ditu,
omenaldi bat eingo diogu
eun iristen baditu.

AITONARI (1)

- 1/ Bere aitonarentzat
illobak sei bertso,
etorri diralako
oinbeste abiso,
aztutzerikan beñe
enuke nai oso,
merezi duan tokira
bear degu jaso.
- 2/ Lengo bi gizon zarrekin
itzegin det berriz,
alakorik etzala
diote etorriz,
mundua korritua
umoria jarriz,
ura zala onena
ziyoten jatorriz.

(1) Bertso-sail au, ta onen urrena ere, Pelloren omenaldia ospatu ondoren jarriak dira, irakurleak ikusiko duanez.

3/ Pello Errota izan zan
gizon famatua,
ezin neurtu ondo
arren talentua,
bertsolari onenakin
ondo probatua,
premiyorik aundinetan
buru geratua.

4/ Jainkoak eman ziyon
alako doaia,
noiznai botatzen zuan
bertso on alaia,
errez osatzen zuan
jarritako gaia,
zer zan aitortutzeko
bagendun garaia.

5/ Lastima gizon ura
mundutik joatia,
bere buruba zuan
talentuz betia,
gusto aundiya zala
beira egotia,
majifiat bertso eder
bazuan botia.

6/ Pello Errota omen zan
bertsolai biziya,
korajia're nun-nai
bear zan guziya,
onena ura zala
askon iritziya,
arrek altxatzen zuan
gure probintziya.

ORAINDAÑOKO LIBURUAK

1. *R. Artola*: SAGARDOAREN GRAZIYA ta beste bertso asko (*Aitua*).
2. *M. Soroa*: GABON, AU OSTATUBAI, ANTON KAIKU. (*Aitua*).
3. *F. Apalategui, S.I.*: EUSKAL MUTILLAK ARMETAN, I.
4. *Pepe Artola*: USTEZ LAGUNA DETAN ta beste bertso asko.
5. *P.M. Urruzuno*: EUSKALERRITIK ZERURA ta beste bertso asko.
6. *Toribio Alzaga*: RAMUNTXO.
7. *Ramos Azkarate*: GALTZAUNDI ta beste bertso asko.
8. *Antero Apaolaza*: PATXIKO TXERREN.
9. *Bitoriano Iraola*: OROITZAK ta beste ipui asko.
10. *Bertsolariak*: ERREGE EGUNEKO BERTSO SAYOA (1962).
11. *Piarres Larzabal*: BORDAXURI
12. *Bilintx*: BERTSO TA LAN GUZIAK.
13. *Mariano Izeta*: DIRUA GALGARRI.
14. *Piarres Larzabal*: IRU ZIREN.
15. *Bertsolariak*: EZKONTZA GALDUTAKO BERTSOAK, I.
16. *Alfonso M.* Zabala*: GABON GAU BAT ta beste ipui asko.
17. *Antonio M.* Labayen*: MALENTXO, ALARGUNI
- 18-19. *Antonio Zavala, S.I.*: TXIRRITA (Bizitza ta bat bateko bertsoak).
20. *Franzisko Goñi, S.I.*: LURDESKO GERTAE-RAK.
21. *Piarres Larzabal*: HERRIKO BOZAK edo NOR ALKATE.
22. *Bertsolariak*: BERTSOLARIEN TXAPELKETA (30-XII-1962).
23. AIZKOLARIAK ta beste ipui asko.

24. *Fermin Imáz*: BERTSO GUZIAK.
25. *A.P. Iturriaga*: JOIASAK.
26. *Alfonso M.º Zabala. A. Larraitz, Juan Mtr*: PE-
RIYAREN ZALAPARTAK.—Melitona'ren bi se-
narrak.—Mendibe'tarren larriyak.—Utzi bearkol
—Gizon bikañak.
27. *Bertsolariak*: AZPEITIKO PREMIYOAREN BER-
TSOAK.
28. *Bizenta A. Moguel*: IPUI ONAK.
29. *Toribio Alzaga*: BURRUNTZIYA.—Bernaiño'ren
larriyak.—Txibiribiri.—San Tomas'eko feriya.
30. *Graziano Anduaga*: EGUNSENTIKO TXORIA
ta beste bertso asko.
31. *M. Soroa*: BARATZAN.
32. *Mikela Elicegui, Antonio Zavala, S.I.*: PELLO
ERROTAREN BIZITZA, bere alabak kontatua.
33. *Mikela Elicegui, Antonio Zavala, S.I.*: PELLO
ERROTAK JARRITAKO BERTSOAK.
34. *Piarres Larzabal*: SENPERE-N GERTATUA.
- 35-36. *J. V. de Echagaray*: FESTARA.
37. *Agustin Cardaberaz, S.I.*: EUSKERAREN BE-
RRI ONAK.
38. *Sebastián Salaverría*. NERONEK TIRAKO NIZ-
KIN.
39. *Bertsolariak*. AMAR URTEKO BERTSO-PAPE-
RAK.
- 40-41. *Jose Ramon Zubillaga*: LARDASKETA.
42. *Uztapide*: NOIZBAIT.
43. *Bertsolariak*: BERTSOLARIEN TXAPELKETA
(1-I-1965).
44. *Piarres Larzabal*: HILLA ESPOSATU.
- 45-46. *José María Satrústegui*: BORDEL BERTSU-
LARIA.
47. *P.M. Urruzuno*: IRU ZIRI.
48. *Pedro Barrutia, Sor Luisa, Xabier Munibe*: TEA-
TRO ZAARRA.
- 49-50. *Antonio Zavala S.I.*: PELLO ERROTAREN
ITZALA.

1027924

JB-914

